

КАСИМЪ
Х-ЛАТЫПОВЪ

مناصب دینیہ

«العصر الجدید» ژونالندہ نشر ایدلدیکی صوٹک آبروم رسالہ
صورتندہ باصلدی

لا تعقرن الرأی و هو موافق حکم الصواب اذا اتی من ناقص
فالدر و هو اجل شیء یقتنی ما حط قیمته هو ان الغائص

بِسْمِ
رِضَاءِ الدِّينِ فِي حَقِّ الدِّينِ

اورنبورغ

«کریبوف، حسینوف و شرکاسی» ننگ

پاراواى مطبعه سى .

کریموف - حسینوف و شریکری

نشرندن و آوز مطبعه لارنده باصلدی .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ربنا لا تؤاخذنا ان نسينا او اخطانا

سلامارک کندی دینارینه مخصوص اولان بر چوق وظیفه لری واردرکه، بونلره « مناصب دینیہ » دینلور. نقابت، شرطه، مشیخه الطریقه، امامت، خلافت، کبی مرتبه لر بو جهله دندر. لکن بز بو برده بونلرک جهله سندین ده بعث ایتمای بالکنز روسیه دولتمده، اورنبوغ اداره اسلامیه سی نظارتنده اولان اسلامره عاظم منصبلره مناصبتلی بعض شیار یازمق آرزوسنده بز.

بویله بیوک بر مطالبه کرشدیکمز جهتل بر چوق اثرلری تتبع ایتمیله و آنلری ده ایلسکن کندمز طوغریدن طوغری به تجربه ایدرک حاضر ایدیکمز معلومانلره تطبیق ایدرگه مجبوریتک اولدق. یازدقلر مزدن هیچ کیسه مستفید اولمادیقی حالده ده، کونلر و تونلرمزی صرف ایتدیکمز عبث عد ایداماز، زیرا کندیمز هنوز بجهول اولان بر چوق شیاره مطلع اولدق که بو یوزدن حقیقت بغتبارزه هر نه جناب الله طوغرو یازمق ایچون قامهزه یاردم و برسون و درست فیکر لمیده ده همزه توفیق احسان بپورسون! ..

مدخل

اداره شرعیہ اور نیورگیہ نظارتندہ اولان اسلاملرک دولت طرفندن ویرلش رسمی وظیفه لری ۱۸۹۶ نچی بیل اک صوگ مرتبه اوله رق نشر اولنان ۱۱ نچی جاد ۱ نچی قسم ۱۴۱۶ نچی ماده به *) کوره اماماق ، مفتیک ، موذنک ، آخوندلق منصبلرندن عبارتدر .

بوندن اوستون ۱۴۲۶ نچی ماده به بنا : بحله اماملری ، عقد نکاح و طلاق کبی دین اسلام اقتضاسندن اولان شیلر حقندہ دعوی ظاهر اولدیغندہ حکم شرعی اعلان ایتمکله بیورلدقلرندن مذکور وظیفه لره برده « قضا » وظیفه سی علاوه ایدلندیکی ظاهر اولور .

بو وظیفه لره مناسبتلی اولان شرعی بعثلر هر نه قدر کچن عالملر اثرلرندہ گاه مجمل و گاه مفصل صورتده یازلش ایسه ده باشقه بر مطلبلره قوشلنهرق یاخود غیرى مسئله لره ذیل اولنهرق

یاد اولنه شاردور. آندن باشقه شرعی حکملرک اکثرنده زمان و مکان ایله آزمی کوبی بر تعلق اولوب، فصل دعوا وقتنده بونک وقتلی بر اثری اولور. ایلهدی بزم زمانمز و بزم بزمزده ظهور ابدن بر حادثه نی کما ینبغی آچیق صورتده فصل اینیکه اولان کیمسه لرک کوبلری صانسز جلدلو و حسابسز کاغدلر، آقنارلر ایسه ده، مرادلرینه ینگلکک ایله نائل اولمیه چقلری معلومدر. زیرا آنلرک ایزلدیکی اثرلر، باشقه زمان و باشقه بر مکانده یازلمش اوله چقدر. اوشبو سببدن بزار کندی زمانه سز و کندی مکانزده حادث اوله چق مسئلهلری فقه و حقوق قاعده لرینه مناسبتلری مختصر صورتک یازدق. بزم حاضرگی مقصد ایسه یالکیز بول آچمقدر. بول آچلد بقی صولک شاید مفصل کتابلر وجوده کتوره نلر هم اولور.

مقصد

۱

اذان، امامت، خطابت، آخوندلق

مؤذنلك وظيفهسى نه شىخ اولنه چىنى نظام جهتنجه تعيين ايد-
 لمامش ايسهده لفظندن آڭلاشلايدىغينه كوره و قىلى نمازلىر ايهچون
 مسجدده اذان و اقامت او قومقدن عبارت اولور. لىكن اداره شرعيه
 نك ۱۸۹۲ نچى بيل ۲۸ نچى ماي تاريخيل ۲۴۶۰ رقم اوزرنده عموم
 محللره نشر ايدن سبركولرينك دورتنهى مادهسى موجبجه مسجدلىرى
 تربيه لب طوتوق و محله خدمتلىرى طوغروسنده اماملىر تعلیمی اوزره
 اولنمقلىرى طوغروسنده تسكلىنى ايدلمشلىردر .

امام، خطيب، آخوند، بونلرك وظيفهلىرى جامعلرده امامت
 ايلمك، مېترېقه دفترينه بازالهسى لازم اولان خدمتلىرى ايتمكله
 نىظامه موافق دفترلره بازمق و لازم اولدىغنده دفترلردن هر
 تورلى اسپرافقهلىرى بازوب، تيوشلى كېمسه لره و عادى آدملىره
 وېرمكن عبارتدر .

مؤذن ، امام و خطیب اوشبو كونه قدر ۱۴۳۱ نچی ، ۱۴۳۲ نچی ، ۱۴۳۳ نچی ، ۱۴۳۴ نچی ، ۱۴۳۵ نچی ۱۴۲۴ نچی ماده لره كوره محله اهلی طرفندن انتخاب ایدلنوب وانتخابكده درست اولوب اولمادیقی ملسكى محكمه لر طرفندن تصدیق ایدلنور . انتخاب ایدلن منصبه لائق اولوب اولمادیقی آكلامق ایچون اداره شرعیه اورنبورغیبه ده امتحان ایدلنور . اگرده اوشبو شرطلر طاهلیدی صوكت سیاسی جهندن مانع اولماسه ولایت محكمه لری طرفندن ایهمراطور حضرتلری اسمیله فرمان (اوکاز) ویرلور .

اماملق ، خطیبلق ، آخوندلق ایچون معلوم مقدارده روسجه بیلمکه مخصوص جمعیت حضورنده امتحان ایدلندیکنندن شهادت نامه سی اولمق هم شرط ایدلمشدر . (۱۴۱۶ نچی ماده) .

آخوندلق مرتبه سی دگلمی ؟ ایلك زمانارده ناحیه (اوباز) لرده اولان محله اماملرینگ انتخاب اینمکلیله جمعیت شرعیه اورنبورغیبه طرفندن امتحان ایدلنور و صوگره ولایت محكمه لری طرفندن فرمان (اوکاز) ویرلور ایش . بونلرده بعض برلری « استارشی آخوند » عنوانیله هم تصدیق ایدلنور اولمشدر . بونلرک بقیه سی بو کونده هم بعض شهرلرده وارد . لیکن اوشبو اونبش ویکرمی بیللردنبرو آخوندلر ، بالکز اداره شرعیه طرفندن مناسب كور . لیک اوزره ولایت محكمه لری طرفندن تصدیق ایدلنورلر . ناحیه اماملرندن بیعت آلتماز و لزوم اولمق طریق ایله ده امتحان ایدلمازلر . بلکه امامت ایچون اولان امتحانلری ایله قناعت ایدلنور . آخوندلر ، عادی اماملره مخصوص اولان حقوقدن زیاده بر حقلری اولمادیقی نقطه دن باقلنور اولسه آخونده رسمی منصب

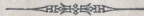
اولهای ، بلکه یالکیز حرمتلی بر لقب اولنه چقی ظن اولنور . لکن عیبلی دوشدکری وقت جزاء اوله رق یالکیز آخوندلقدین عزل ایدلنه بیلدکری نقطه سندن باقلنور ایسه آخوندلق رسمی منصب اولور . بوندن باشقه آخوندلغک بر مرتبه اولنه چقی ۱۱۴۲ نجی ماده ده تصریح ایدلشد .

امام و خطیب فرقلری

آخوندلغک بیوک بر مرتبه ایدیکی نظام طرفندن تصریح اید . لیدیکی حالده ، خطیبلق ایله اماملق مرتبه لرنته نه کی ابرمه اولنه چقی بیان ایدلشدر . مگرده اداره شرعیه ننگ تورلی وقتلرده اولان حکم نامه سنه کوره ، اماملقه کوره خطیبلق مرتبه سی بیو - کدر . لکن بو بیوکک هر جهندن اولهای آنچق بعض ماده لره کوره اوله بیلور . مثلاً : خطیب اگر ایستر ایسه میتریقه دفترلر - ینی کندیسسی حفظ ایسر ، جمعه و عید نماز لرنده امامتک ایسر ، خطبه اوقوب وهظ سویلر ؛ بوندن غیری اورنده ایسه امام مرتبه سندن مزیتی یوفر . (بو ایسه یوقاروده دیدیکمه کوره اداره شرعیه طرفندن مرهی اولان بر دستورد . لکن بزه کوره جمعه و عیدلرده خطبه اوقومق وهظ سویلمک

خطیب وظیفه سی اولدیغی حالده ، میتریقه ایشلرینی امامه طابشرمق ، خطیبه کوره امامی دخی بیوک اعتبار ایلمک مناسب ایدی .

خطیب اولنمادیقنده و یا که اولوبده کندی وظیفه سنی اختیاری ایل اجرا ایتمادیکنده آڭا مخصوص اولان خدمتله هم داخل اولدیغی حالده محله نڭ ایشلری امام اوستنه لازم اولور . بونڭ ایچون محکمه لره مراجعت ایتمک و آیرم رخصت ایتمک شرط دگلدر .

فرمان - اوکاز

آخوند، امام و مؤذن هم خطیبلره و برلمکده اولان اوکازلر ، آنلرنڭ اوستلرینه لازم اولان خدمتله تعیین ایچون دگل بلکه احکامی زا کون کتابنده اجمالاً و یا که تفصیلاً مذکور اولان منصب دینیلره نصب اولندقلرینی اعلان ایچوندلر . بناً علیه خدمتله نڭ نه شپار ایدیکنی بیلدرن شی اوکاز دگل بلکه زا کوندلر .

اوشبو سببدن : « فلان کیهسه نڭ اوکازنده خطیب قیدی بازلاما- مشدر ، شوڭا کوره آنڭ جمعه و عیدلرده امام اولماسی و خطبه اوقومه سی درست دگل » دبه کندی زعملرنجه بر حکم شرعی چقارمق ایستیان ذانلرنڭ سوزلری هیچ شی دگلدر . زبرا هر نه قدر صوڭ تالیف ایدلن بعض بر فقه کتابلرنده یا که فقه اولهق اوزره جمع ایدلن اثرلرده : « منشورنده ، خطبه اوقومیه آیرم رخصت

پازلمبان كېمسه نك امام اولارق جهعه وعيد او قوممه سى درست
دگل « مضموننده برسوز وار ايسه ده *) بزوم و بزم اماملرمزه
شهوولى اولان سوزلردن دگلدر .

ايلك زمانلر اسلام حكمدارلى طرفندن آنلره ويرلن منشور -
لر ، اصل حجت كاغدلرى اولنوب ، آنلن باشقه ژورنال و زاكون
كتابلرى ، افغاداشچى و ايسغاداشچى دفترلى اولنماز ايدى . اجراسى
لازم اولان خدمتلرى مامورلرك منشور و توقبلرند تفصيل
اوزره بيان ايدانور ايدى (**) . اما بو كونده ايسه روسيه دولتنده
اصل حجت والزام ايدن شى زاكون اولوب ، بونكله بتون روسيه
مساكتنى مكلفدر .

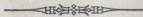
زاكوندن صوك قوت جهنجه ايكنچى درجهده اولارق ولايت
حكومهلى طرفندن امضاء ايدلن ژورناللر اولور . مذكور محكه -
لرك اماملى ، خطيبلى ، مؤذن و آخوندلى ايچون ترتيب ايدن حكم
نامهلى هر نه قدر اصل زاكون دگل ايسهده زاكون تعينه داخلدر .
فقط بونلرى سينات ، اكرده سبب تايار ايسه ، فسخ ايدن بيلور .

خلاصه : زاكون موجبنجه ، اماملرك جهعه وعيد او قومقلرى
درست و خطيب اولنمادىغى ياخود اولوبده اوز وظيفه سنى اجرا
ايتمادىكى حالده بو عمل اماملره حتى لازم اولور ايسه اوكلده
بو قىدك پازلمباي قالمه صنده نه ضرر اوله بيلور ؟ . . .

* (حنفيلر قاشنده الك معتبر اولان كتاب هدايهده ، جهعه اقامت ايتدرمك
ايچون يالگز سلطان (حكومت) طرفندن بيورلش اولمه سنى شرط ايتمشدر .
ج ۱ ، بيت ۳۱۲ .

** (صوك زمانده جهانگير خان بن بوكاى خاننك بو قبيلدن ويرمش بعض
اوكلزلى منظورمز اولدى .

خطیبلر، اماملر و بعض وقت مؤذنلره جمعه و عبدلرده امام اولمق لازم کله چکندن و بو شیلرک ایسه حکومت طرفندن امر اولنما دیقی صورتده شرها جائز اولنما دیغندن *) خلق طرفندن انتخاب ایدلدیکاری صوڭ برده حکومت طرفندن تصدیق ایدلمکاری لازمدر. ذاتا جناب رسول الله زماننده مؤذنلر انتخاب ایله دگل بلسکه رسول الهک تصدیقی ایله اولمشدر. عباسی خلیفه لر عصرلرنته اولان مسجد جامع اماملری و خطیبلری هم بو منوال اوزره اولدیقی دلیلله محتاج دگلدر .

ایکنچی محله خدمتی

بر محله به تعیین ایدلن امامک ایکنچی بر محله خدمتی ایدرگه حق وارمی ؟ .. اماملرک وظیفه لری بالکنز وظیفه دینیه اولوب، اهل اسلامک وظیفه دینیه لرینه مخصوص اولان نظام نامه ده بونی منع ایده چک بر شی اولنما دیغندن چیت محله خدمتلرینی ایتیه هم حقاری وار ایدیکی آڭلاشانور. لسکن بونی ایسه اداره شرهیه ۱۸۹۳نچی بیل ۱۵نچی اوکتابر ۳۹۹۹نومبر اوزرنده محله اماملرینه نشر ایتدیکی فرمانی ایله منع ایلمشدر .

بونده دفت ایدلنه چک بر شودرکه : اداره شرهیه نڭ مذکور

منعسی، نظاماً جائز دگل باخود شریعت جهتنجه نافذ دگل معناسی
 ایله اولهای بلکه خدمت ایدلمکده اولان محله امامینک وظیفه سنی
 حفظ ایتیک قصدینه مبنیدر. اوشبوگا کوره چیت محله به اوزلگندن
 برر خدمت اجرا ایدن امام، نافذ دگل بر اشنی اجرا ایدوچی
 صفتیله دگل بلکه باشقه بر کیسه وظیفه سینه تعرض ایتدیکن صفتیله
 جزا لنور هم یالکیز محله امامینک دهر اینه بنا عیبلنور. ناگاه
 بر محله امامی کندبسی رجا ایدوب ایکنچی محله خدمتندن برر خدمت
 ایتدرر ایسه خدمت ایدن امام بو وقت عیبلو توشماز.

نائب قویمق

امام و خطیبلرک جمعه و عید نمازلرنی اوقومق ایچون کندی
 برلرینه باشقه لری نائب نصب ایتبه شرعا حقلری وارمیدر؟ . . .
 نائب قویمقله اوفوتوش اولان جمعه و عیدلری درست اوله بیلورمی؟
 اداره شرعبه نك تورلی وقتلرده اولان ژورناللری ایله جمعه
 و عید اوقومقدن هم میتریقه گه یازلنه چی خدمتلرنی اجرا ایتمکدن
 اوکازسز (ولایت طرفندن تصدیق ایدلماش) کیسه لر
 منع ایدلمش اولد یقندن، اماملر کندی اوستلرینه لازم اولان
 خدمتلری ایچون اوکازسز کیسه لری نائب نصب ایده بیدلمازلر.
 اوکازلی (تصدیق ایدان) اماملرک خدمتلری وظیفه دینه لری

ایستری قانغی مجله ده اولسه ده، نافذ و شرها درست اولدیغندن بر امام
کندی مجله سنده اولان بر خدمتی ایکنچی بر مجله امامندن صورت
اجراء ایتمه بیلور، لکن بویله ایتمک، نایب قویبق اولمای بلسکه
بر اصل کندی اوستونده اولان خدمتی ایکنچی بر اصلدن اجراء
ایتمک اولور.

بوندن اوستون روسیه نظاملرینه کوره هر کیملک عملی معلوم
و محدود اولوب، بر خدمته مخصوص اولان مأمور خسته دوشار
و یا که فوق العاده بر حادثه اولور ایسه نه کبی معامله اجراء ایدلنه.
چگی نظام کنا بلرنده آچیق کوسترله شدر. شونکجهون هیچ مأمور
کندی خدمتی اجراء ایچون باشقه سنی نایب قویسه آلاماز. شونک
صومنه نظرا اماملر هم ایکنچی کیسه لری نایب نصب ایله بیلمازلر.

سودا ایتمکلی

۱۸۵۷ نهی بیل تصنیف ایملن ۱۱ نهی جلد نظام نامه موجینچه
سودا ایتمکدن اماملر منع اولنمشلر ایدی. لکن بو ماده بو کونک
ابطال اولنمشدر. بناء هلیه مجله خدمتلرینه قصورلق کتورماز شرطیله
عرف و عادت هم شریعت و ادبه خلاف دگل سودا لرده اولنمقلری
چائزدر.

اماملرنک سودا ایتمکلی چائز اولوب اولمادیغی مسئله سی

بزم تفتیشمهزه کوره، الك ايلك قزان شهونته ميدانه کلهشدر. شوپله که :
 قزان امام و مدرملرندن بری اوستونندن سودا گرك ايتمه سی
 وزاؤودلر اشلتمه سی حقتده ۱۸۳۹ نچی بیل اداره شرعیه که شکایت
 نامه کلور. اوزون و تیره ن تفتیشلر سوکونده اش محکمه دین محکمه به
 کوچوب، آخرته ده داخایه نظارتنه ابرشور. بناء علیه دیپارتامینت
 طرفندن ۱۸۴۱ نچی بیل، ۲۵ نچی آپریل، ۱۰۳۶ نچی نومبر اوزرنک :
 «مذکور امام و مدرس هر نه قدر بیوک سودا ایدر ایسه ده، بونی
 ایسه طوغریدن طوغری به کندیس ایتمای بلکه و کبلی واسطه سیله
 ایتدر و کندیده اوخته لازم اولان خدمتلیرینه کیهچیلک کنور میور
 ایش. بناء علیه آنی بو حقده عیبیلر که سبب بو قدر» دبه اداره
 شرعیه اوزرینه اعلام ایدر.

عسکرلک و غیرلر.

اماملر و بالالری ۱۳۱۹ نچی ماده موجینچه تن جزالرنندن معفو
 ایسه ارده، و پرگولردن و عسکرلکدن معفو دگللردر. شوپله که :
 محاربه ظهور ایتدیکنده یا که تعلیمات عسکریه ایچون دعوت ایدلد
 کلرنده غیر کیسه لر ابله برلکسده خدمت ایچون حاضر اولمیه
 مجبورلردر. بوندن آکلاشلدیغینه کوره اهل اسلامک علماء

دینبہ سی ایچون حکومت طرفندن احسان ایدان شی بالکرتن
 جزاسندن حق اولوق ماده سی اولسور . بوندن باشقه
 مثلا : شہادت ایندیکلرنده بیمن ایتمکله مکلف اولوق ،
 آکروونی سودلرده پربسازنی زاسیداتیلک خدمتلی ایل مکلفی
 اولوق و غیر بو کی شیلرک جماعه سی آنلره بورچدر .
 خلقی ایل برلکده کوپرار ، یوللر توزه توب بوربایدیکلی
 کیرته طرفتادقاری والاوقه بوربایدیکلی ایسه عامه خلقی طرفندن
 ایدلن بر اکراندیر .

پاسپورت و اجازت

اهل اسلامک دینی منصبده اولان کیسه لر اصل کندیلی
 منسوب اولان صنفدن چقش حساب ایدلمازار . بنا عابه پاسپورت
 آلمق لازم اولدقنده کندی صنفلی منسوب اولان ملکی
 محکمه لر ، مثلا : کرسیتیان ، تپنتر ، باشقرد ، بغاریست ،
 اینارودیس کبیلر و لاصنوی پراولینبالردن ، میشچانلر میشچا
 نسکی اوپراوادن دوژه ره نلر دیپوناتسکی صوبرا نیه دن آلورار
 (دیپار تامینت طرفندن اداره شریه اوزره ۱۹۰۰ نهی ییل ، ۳۱ نهی
 ایبول ، ۳۷۱ نومیرده بازلان کاغد) . لکن بویله پاسپورتلر اورنلی
 و خدمتلی اولانلر ایچون خدمتلرندن بوشاتوب طورر و یا که نه
 بیگه اولسه ده بورر ایچون اجازت (اوطپوسکه) دگلدر . بلکه

خدمت‌رندن بوشانوب طورر و چبتلره یوررایچون اداره شرعیه
اعضاری داخلیه نظارتندن، امام و خطیب هم آخوندلر ولایت
محکمه‌سندن - اگرده اون بش کوندن آرتق مدت‌که اولورسه -
اجازت آلورلر (دیپارنامینت طرفندن ۱۸۹۶ نچی ییل، ۷ نچی
فیورال، ۲۴۴ نومه‌برده اداره شرعیه‌گه یازلمش کاغد).

اما روسیه‌دن طشروییه کیدر ایچون عهوم ملکیه مامورلری
حکمنده اولوب ۳ نچی جلد ۷۶۷ نچی ماده (۱۸۹۶ نچی ییل)
موجبجه ولایت محکمه‌سی واسطه‌سیله داخلیه نظارتندن رخصت
آلمق لازم کلور (دیپارنامینت طرفندن ۱۹۰۱ نچی ییل، ۲۴ فیورال
۱۰۶۰ نچی نومبر اوزرنده اداره شرعیه‌گه یازلان کاغد).

عزل ایدلمکلی

محلہ عالیترینک نصب اولنمکلی ولایت محکمه‌سینگ تصدیق
ایتمه‌سی ایله تمام اولدیغی کبی عزل ایدلمکلیده مذکور محکمه‌نگ
عزل ایتمه‌سیله اولور. شوبله‌که: بر امام کندی کندینی اصلا عزل
ایده آلماز و: «بن بو خدمتی ترک ایندم، قویدم، طاشلادم»
دیه برایشه قارشهای طورر ایسه‌ده همیشه خدمتنده حساب ایدلنور.
ولایت محکمه‌سی طرفندن محلہ اماملری اوشبو وقتلرده عزل
ایدلنورلر: کندیلری استعفا ایدرلرسه، نظام جهتنجه، برر جر-
یمه‌لری اثبات ایدلنسه یاخود والی (غوبیرناطور) نظر‌نده سیاسی متهم

کورلسه . اما شریعت چهنجه عیبلری اولدیغنده عزل ایندرمک و یا که باشقه روشقه جزأ ویرمک (عتاب - تعذیر) اداره شرعیه وظیفه سی اولور . یعنی عزل لازم اولدیغنده ولایت محکمه سندن صوراب عزل ایندرر . باشقه جزالری کندی طوغری اعلان ایدر .
 محلہ خلقینگ مؤذن ، امام ، خطیب انتخاب ایندکری وقت اولان اتفاق نامه لری (پریغاوورلری) قوتنده اولدیغی حالده ؛ عزل ایندرمک ایچون اولان اتفاق نامه لری فوتسزدر . بناء عایه یالکز محلہ خلقینگ اتفاق نامه سنی سند ایدوب محلہ عالمی عزل اولنماز (دیپارنامینت طرفندن ۱۸۹۵ - نچس - بیل ۵ نچس ایبول ۱۱۴۷ نچس نومبر اوزرنده اداره شرعیه گه یازلامش کافد .)

معاشلری

خدمت لرنده اولان مدتلرنده اماملرک معاشاقلری (مسکن ، شم ، اودون کبی) انتخاب ایسن محلہ املی اوستنده در . ذاتا محلہ اهلینگ ایلک ، محلہ آچدقلری وقت و صوکره هم انتخاب ایلدکلرنده اولان اتفاق نامه لری ، مسجد مشقنی التزام ایتمک اولدیغی کبی محلہ عالمربینگ هم مشقترینی التزام ایده چکلرینه اوشانچ یازوی

اولور . بو کبی اتفاق نامه لری اولنمادیسی وقت حتی باکا محل
 آچلاماز و مسجد بنا سینده رخصت و پرلماز (۱۲ نچی جلد ۱۵۵
 ماده ننگ ایکنچی حاشیه سی ۱۹۰۰ نچی بیل) .

لیکن دیدیکمز روش اوزره اماملرنی تربیه ایمن محل
 وارغی بو کونه قدر ایشدلمبور . بلکه کوره ک بای و کوره
 فقیر محل اولسون ، عالم لری محل اهلینک مقدراری معلوم اولمیان
 خیرانی سایه سنده و بعضیلری ده کندی کسبلری ابله فائده لئوب
 کون کپر لر .

محل عالم لری ننگ واجب صدقه لر ابله تربیه لئوکاری ، علم الاقتصاد
 و علم الاجتماع البشری فنلیری جهتندن قارالدیغنده فائده لیمسی
 و یا که ضرر لیمی ؟ .. هده شریعت قاعده لری نه تطبیق ایدلنویکنده
 بویله معامله درست می ؟ ایدیکندن بحث ایدلنه چک بر بو اورن
 دگلدر . شایان تعجبدر که ، قزان ، بلغار و هوما اورال و سبیر با
 ولایتلرنده نیچه یوز یبللردنبرو نه قدر مشهور عالم و فاضلر کلوب
 کتمش ایسه ده اوشبو مهم مسئله لر خصوصنده بر بیت مقدراری
 اولسون بزلره یادکار لری قالماشدر . توز ، چالمه قویرغی ، چوپره ،
 چای شکر حقنده صانسن رساله لر طابلدیغی حالده ، ذکر ایندیکمز
 مسئله حقنده بر بیت قدر اولسون رساله طابا آلمادق ، بزم
 هادتمز هر وقت : « صلاست علی الامد بلت عن النقد » قاعده سینده
 مبنیلر .

مقصد

۲

اداره شرعیہ (صوبہ انیا)

اورنبورغ ادارہ شرعیہ (صوبہ انیا) سی «اوپا» شہرندہ اولوب، روسیہ اسلامربنك كویسی بوکا تابعدر. اوشبو محکمہ بر مفتی، اوچ اعضادن مرکب اولوب سیکریناری، ترجمانلری، ژورنالچی همده بر چوق بازوچیلردن عبارت کانسبلاریاسی واردر. مفتی، داخلیه ناظری تقدیمینه کوره ابهپراطور طرفندن تصدیق اولنور. مفتی، بتون اداره خانه به رئیس اولدیغی کبی مذکور محکمہ دائره منده اولان بتون اهل اسلامك هم دینلری جهنچه رئیساری حساب ایدلنور.

اعضالر، مفتی تقدیم ایتمه سیله اوچ بیاندن اوچ بیله قدر داخلیه ناظری طرفندن تصدیق ایدلنور. مفتی و اعضالرك تصدیق ایدلمکلی، مناسب محکمہ لره رسمی کاغد واسطه سیله اعلان ایدلنور، کندی ناملربینه مخصوص اولارق منشور فلان ویرلماز. اداره شرعیه طرفندن تفتیش و حکم اعلان ایدلنه چك اشلر

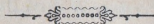

بونلردر: اصول عبادات، نکاح و طلاق اشلری، وصیت همده
 تقسیم ترکه و وارثلك، زوجیت خصوصنده ظاهر اولان دعوالر،
 محله اماملری طرفندن اعلان ابدلن حکملر اوستوندن اولان شکایتلر.
 اهل اسلام آراسند ظهور ایدن نکاح و طلاق دعوالرنه اماملری
 یا که عادی کیمسه لری قاضی نصب ایتمک وظیفه سی، بو کونگی
 نظاملره کوره اداره شرعیه ده یوقدر. هر نه قدر محله عالمرینه
 اداره طرفندن عائله نزاعلرینی فصل ایتمک طوغروسنده فرمان
 (اوکاز) ویرلور ایسه ده بویله فرمانلر ۱۳۴۵ نچی ماده به بناء
 ایدلنهرک ویرلدیکندن بوکا قاضی نصب ایتمک معناسی ویرلماز.
 زیرا مذکور ماده نك قوتی محله عالمرنده ایلکدن هم واردر؛
 بلسکه اوکازك قوتی اولسه قالسه مخصوص اوشبو حادثه حقتک باشقه
 اماملرک وظیفه لرینی لغو ایتمک اولور. شو بیلکه، مثلا: بر محله
 ده ظهور ایدن نکاح و طلاق دهواسنی باقوب شرعا حل ایلمک شو
 محله اماملرینک وظیفه لری ایدی. اگرده اداره طرفندن باشقه
 بر معله امامینه اوکاز ویرلور اولسه، محله اماملرینک
 حق لری ابطال اولنمش اولور. بر محله ده اولان ایکی امام حقتده
 هم اش بویله در.

نکاح و طلاق دعوالرنده استطراد بوللو مال دهواسی ظاهر
 اولور ایسه صوبرانیا بالکیز نکاح و طلاق ماده سنی فصل ایدوب
 مال دهواسنی مالکیه محکمه لرینه ترک ایدر (۱۳۹۹ نچی ماده).
 مگرده طرفین کندی رضالقلری ابله مال دهواسنی هم شرعا حل
 ایتمه سنی رجا ایدرلر ایسه اول وقت بونده هم حکم اعلان
 ایده بیلور.

اداره شرعیہ حکم و فتویٰ مادہ لرنہ برصوزه اتفاق اولہ از ایسہ کوب طرف سوزی ، ایکی طرف سان حسابیلہ برابر اولنورصہ مفتی اولان طرف معتبر اولور . رضا اولمیان طرف کندی خصو - صی فکری اوزرنده امضا ایدر . مفتینک بالکیز ایلمش حکمی قوتسزدر .

اداره شرعیہ حکمینہ رضا اولمیان کس ، کندہسی تابع اولان غویبیرناطور آرقلی داخلہ ناظرینہ شکایت ایدر . غویبیرناطور ایسہ لازم اولان معلوماتی اداره و غیر اورنلردن جیوب داخلہ ناظرینہ مرافعه ایلر . داخلہ ناظری ایسہ اداره ننگ حکمیننی یا فسغ ایدر یاخود شکایت کافدننی رد ایلر و بونگله اش تمام اولور .

مقصد

۳

شریعت و قانون

بو رسالہ مقصود اولورق سویلنہ چک شپلر اسلام قواعدی اوزره بناء ایدلن « قضا » و آکا متعلق اولان بحثلردن عبارت ایدی . بونده قدر یازدیغمز چله لر ایسہ شوگا مقدمه اولورق ایراد ایدلمشلردر . اوشنداق قضا ، احکام مسئله لرنی سویلمازدن ایلمک برده شریعت ایلم قانون حقنده بر مقدار بیان ایلمک لازم اوله چقدر .

ایشته اوشبو حکمه مبنی اولارق بو یرده اوشبو مقصدی
درج ایتدک .

شریعت نهدر، قانون نهدر؟ . . ایکی کیمسه آراسنده بر حکم
اعلان ایده چک کیمسه ایچون بونی آیروب بیلدک ائک برنچی
وظیفه اولور .

شریعت، دینه قرآن شریف، حدیث، اجماع امت و قیاس
دینلن دلیللرک برینه مستند اولان حکملره و قانون، دهبده بر زمان
یاکه بر مکان اقتضاسنه کوره محض رأی ایله ترتیب ایدلن نظا-
ملره دینلور. کوچلی بر ضرورت اولمادیغنده حکم شرعی نه کبی
اورن ونه کبی زمان اولسهده اولسون بنون اهل اسلام ایچون هام
و لازم اولوب، تبدیل و تغییر ایدامک احتمالی اولماز. اما قانون
بویله دگلدر. زیرا ایکنچی بر اصلح اش ظاهر اولدیغنده قانون
ایکنچی صورت ایله تبدیل اولنه بیلور .

یالسکز قزک الوشی پاروم مال ایدیکی شریعتدر. زیرا قرآن
شریف ایله ثابتدر. بنام علیه آخر زمانه قدر بو حکمی تعبیر ایتدک
ممکن اولماز. اما عین دهبده علم طبیب خبری اولانلر ایله
اولمیانلری تفریق ایتماکسزین، نه کبی اولسهده اولسون خاتونلر
شهادتی اوزرینه مراجعت ایدمک قانوندر .

شروع شریف اصللرینه خلاف اولماز شرطیلر، مؤهذار هبیت
اجتماعیه و عدالت قاعدهلرینه بنام ایدمک مستحسن کوردکاری
صورتله قانون وضع ایده بیلورلر. «ایسکی ضررک بنگلی اختیار
ایدلنور»، «بربرینه خلاف اولارق بر کیمسهده ایکی توری حق
اولماز»، «دفع مضرت و جلب منفعت لازم»، «شک ایله یقین کتماز»،

« بر زمانه ثابت اولان شی خلافنه دلیل اولمازه ، همان ثابتدر ،
 « مشقت منفعتی جلب ایدر ، « ضرورت ، ممنوع اولان شبلری
 ده مباح ایدر ، « ضرورت کندی مقدارینه کوره گنه تقدیر ایدر۔
 لنور ، « ضرر عامدن خلاص اولاق ایچون ضرر خاص اختیار
 ایدلنور ، « زمان اوزگرمک سببندن حکم اوزگره بیلور »
 « بقاء ابتدا دن اسهلدر » کبی قاعده لر هر وقت قانون استناد
 ایدلنه چک اساس اولور .

بو کونده اللرده متداول اولان فقه کتابلرینگ حاوی اولان
 مسئله لرندن یارومی قانون دینلسه خطاء اولماز ؛ بونک ایچون
 حنفی منهدنده الک معتبر ومعهول اولان « هدایه » کتابنی تتبع ایتمک
 کافیدر . ایشته قضاء کرسیسی اوزرینه اوطورهش کس ایچون
 بونلری بیلیمک و هر برینک لازم اولان مرتبه لرینه کوره عملده
 اولنمق لازم کلور .

مقصد

۴

قضاء - قاضی

ایکی کیسه آراسنده اولان نزاعنی ، شریعت بیوردیغی روش
 ایله آیرمغه قضاء و بویل آبروچی کیسه گه ده ۔ اگرده شرطلری
 تابلنور ایسه ۔ قاضی دیناور ۔

قاضی بلیق وظیفه سنی ادا ابدوحی ، اسلام شریعتندن ائک ایلک اوله-
رق جناب رسول الله افندمز حضرتلری اولمشدر. رسول اکرم تبلیغ
رسالت ایله مامور اولدیغی کبی اهل اسلام آراسنده اولان دعوالر
حقنده حکم ایتیک ایل هم مامور اولمشدر *)

قضا منصبی خلافت منصبندن جزء اولدیغی ایچون رسول اکرم
حضرتلرندن صوئک ، صدر اسلامده اولان خلفاء راشدین بالذات
اوزلری قاضی بلیق ایدرلر و بونی ایسه باشقه لره ویر مازار ایدی .
لیکن صوئراق وقت اسلام دولتی فوق العاده کپکاپوب کندکندن
خلیفه لرده خلافت خدمتلی ایل زباده مشغول اولد قلرندن ، قضا
اشلری ایل اشتغال ایدرگه فرستلری بنشیمه چگنی گوزل آکلاب ،
بو وظیفه نی اوزلرندن آلوب باشقه لره ویررگه مجبور اولدیلر .

مذکور منصبی ایسه ائک ایلک باشقه لره تابشران خلیفه - بزه
معلوم اولدیغینه کوره - حضرت عمر اولوب ، ابوالدردا عویمر بن
مالک الغزرجی نی مدینه یه ؛ مغیره بن شعبه و آنک صوگنده ابوامیه
شریح بن الحرث السکندی نی کوفه یه **) ؛ مغیره بن شعبه و آنک
صوگنده ابو موسی عبدالله بن قیس الاشعری نی بصره یه ***) ؛ کعب
بن بساری مصره ****) قاضی ایندیکی مرویدر .

(* ۵ نجی ، ۶۶ نجی ، ۵۴ نجی آیت . ۲۴ نجی سوره ۴۷ نجی ، ۵۰
نجی آیت ۴۰ نجی سوره ۱۰۶ آیت .

** تذکرة الحفاظ لاحافظ العلامة شمس الدین الذهبی . ج ۵ ، ص ۵۱ .

*** اسد الغابة . ج ۳ ، ص ۱۴۵ ، ج ۵ ، ص ۳۰۹ .

**** بو طوغروده بر آرسوز واردر . اسد الغابه یه مراجعت اولنه .

فقه اسلامینک نیگزى پا که اسلاملرده حقوق علمینک قاعده
 سیده عمر الفاروق ابن الخطاب رضی الله عنه حضرتلرینک حدیث و صبر
 هم نأریخ کتابلری طرفندن قبول ایدلنهرک کوچرلمش بر مکتوبی
 درکه ، مذکور مکتوب ایسه مشارالیه حضرتلری طرفندن کندی
 ولایتنده ، قضا منصبنه تصدیق ایتدیکی مناسبتله ابو موسی الاشعری
 حضرتلرینه یازلمش ایمش ، الحق علم ایله عقله مستند اولان بر
 مکتوبدر* . حضرت عمرک بیوک بر ذات ، عدالت ایله عقلنی جامع ،
 فن حقوقده فوق الحد ماهر ایدکینه اوشبو رساله لری دلیل اولور .
 قضاء و قاضیلق ، قرآن شریف ، حدیث و اجماع امت ایله ثابت
 اولان دین حکمی اولدبضی ایچون افسانلر معیشت ایدن اورنده
 فرض کفایه اولور . زیرا حق شرعیلری منع ایدن کیمسه لری الزام
 اینمکله کندی صاحبلرینه ویردرمک قضادن باشقه اولماز . اوشبونک
 ایچون قضالق منصبنی آرادن هیچ کیم اختیار اینمازسه شول اورنده
 اولان واقعهنی بیلن ذاتلرک جهلسی مسئول اولورلر** .

قضاء و قاضیلق هر نه قدر قرآن شریف و حدیثلر ایله ثابت
 اولور ایسه ده بونلر عبادات ایله بر حکمده اولان عاقله
 دعوالری حقارنده در . اما معاملات مدنییه خصوصلرینه
 دائر احکام منزله اوتدگیلر قبیلندن اولمای ، بلکه آنلره نسبتله

* (بن بو رساله شریفهنی بر قاچ یرده کوردک ایسه ده ، انک درست
 صورتده طبع اولاننی ابوالعباس المبرد حضرتلرینک « الکامل » نام اثرلرنده
 اولانی دبه ظن ایتدک . خصوصا ، غریب اولان لفظلری مشارالیه طرفندن شرح
 ایدلمشر . (ج ۱ ، ص ۹) .

** (فتح القدیر لابن الهمام . ج ۵ ، ص ۳۵۳) .

كوب مرتبه آزدر. بناء عليه بو كپيلرده اولان احكام و فضايل غالب احواله كوره مجتهدلرك اجتهادلرينه بناء ايدلنرك فصل اولنور . قاضيلق منصبنى بغشى آدماردن كوبلر اختيار ايتديكلرى كبي، كوبلر هم احتياط ايتديلر . فرض كفايهنى ادا ايدوب طور و چيلر - منصبلرينه لائق اولمقلرى شرطيله - اولديغندن بو منصبى اختيار ايدوب ايتمهك نيته كوره در . آدميلر عمللرينه كوره جزالنورلر و عمللرده نيترلر كوره در .

قاضى نصب ايدنلرك اولى ، عصر سعادتده جناب رسول الله ايدى . حضرت هلى بن ابى طالب ، معاذ بن جبل ، ابو موسى عبدالله ابن قيس الاشعري (رضى الله عن جميعهم) جنابلرني قاضى ايدرك يهن ولاينه ارسال ايتميشيدى (*).

مقدم عصرلرده ، خليفه لر هر اقليله مخصوص اولارق بر قاضى تعيين ايتديكلرى حالده صوكراق و قتلرده اسلام خلقى كوبايدىگى جهنله، دگل بر اقليله حتى هر بر شهرلره و بر شهرلك كوب يرلرينه مخصوص اولارق قاضيلر نصب ايدرگه مجبور اولمشاردر . عباسيلردن هارون الرشيد زماننك مدينه السلام «بغداد» ده كوب قاضيلر حكيم ايدرلر و بونلركده برى الك بيوك اعتبار ايدلمكله قاضى القضاات عنواننده اولنور ايدى . بويله عنوان و يرلن ذاتلرك الك ايلكسى ابو يوسف يعقوب بن ابراهيم الانصارى (**)

(*) جامع الصحيح للامام البخارى رضى الله عنه . ج ۵ ، ص ۱۰۷ - ۱۱۱ و ج

۸ ، ص ۵۰ - ۱۱۴ .

(**) وفيات الاعيان . ج ۲ ، ص ۳۰۳ .

ہو عرصہ لرزہ قاضی قاضی القضاة نصب ایلر و قاضی القضاة خلیفہ نصب ایلر ابدی .

قاضی منصبی امیر المؤمنین یا کہ آنک طرفندن قویلمش سلطان و امیرلر تصدیق ایلرلر* . بونلر اولنمادیغنه هر بر حکمدار و دولتلر طرفندن تقلید ایللمک جائزدر . حتی کہ ضرورت اولد- یغنه مسلمان دگل پادشاهلرک کندی تبعه لری اولان اسلاملرہ اوز آرالرنندن مسلمانلری قاضی نصب ایتمک لری درست اولور . بویله قاضیلر ، شریعت قاشنده قاضیلر اولوب ، ایلمش حکملری نافذ و لازم اولور . اوینداق اهل اسلام طرفندن انتخاب ایللمک سببندن شریعت نظرندن قاضی حساب ایلنور**) حتی بعض کیمسه ار ، بر برده ارج عدد مسلمان اولنورسه آرادن برینک قاضی اولمہ سی؛ قاضی و امام هم والیلرنی اهل اسلام کندیلری انتخاب ایلمک لری مشروعدر ، دیورلر***) .

قاضیلق ، اورن ، وقت ، شرط ایله قیید ایللمہ سنی قبول ایتمک کی بعض ماده لر استثنای ایللمک اوزره ہم درست اولور****) .

بنا علیہ فلان اورنده یا کہ فلان وقتده یا کہ فلان شرط تابلدیغنه یا خود فلان اورنده قاضی اولدک لیکن فلان و فلان کیبی ماده لره حکم ایتمیه ماڈون دگلسمین ، دیه نصب اولنان قاضیلرده جمله شرط و استثنایلر معتبردر .

(* فتح القدير . ج ۵ ، ص ۴۵۸ .

(** فتح القدير . ج ۵ ، ص ۴۶۱ .

(*** نيل الاوطار . ج ۸ ، ص ۴۹۶ . > لا یحل لثلاثة یكونون بفلاة من الارض

الا امروا علیهم احدهم < حدیث شریفی شرحنده در .

(**** فتح القدير . ج ۵ ، ص ۴۵۸ .

اوشنداق بر دهوانی، ایکی یا که اوچ کیسه فصل ایتمک اوزره نصب اولنان قاضیلرک بری یا که ایکسی نفتیش ایتمک ایلمش حکمی نافذ اولمای، جمله سینک اشتراک و اتفاق اوزره ایشاهلری لازم کلور. بو قبیلدن دعوائی فصل ایتمک ایچون بر جماعتدن مرکب اولان بر هیئتک اکثر اعضاسی بر لیک اولمق اوزره دهوانی باقمق و بو اکثرکده کوب طرفی بر سوزده اولمق شرطیلر حکم ایملنورگه تعیین ایملن خصوصه (اداره؟ اسلامیة اورنبورغبه کبی) جمله قید لر معتبر اولور. خصوص بر مذهب ایله حکم ایتمک شرطی اوزره تعیین ایملن قاضیلر و حکملرده بویله در، دیپورلر*).

ایکی طرفک اتفاق و التماسلرینه کوره اوچوچی بر کیسه یا که بر قاچ کیسه و هیئتک خصوص تعیین ایملن ماده ده حکم ایتمه سی جائزدر. بویله قاضیلره «قاضی محکم» دینلور هم ده هادی قاضیلردن بونلرک بر قاچ آیرم حاللریده واردر.

قاضی اولمق ایچون منشورنده «قاضی» یاخود «حاکم» و «امیر» کبی عنوانلر بازلمق شرط اولمه سی شوپله طورسون بلکه اصل منشور بازلمقده شرط دگلدر. بلکه تقلید ایملن کیسه نک تیل ایله سویلمه سی و یا که نیچوک اولسه ده عرف زمانه کوره بیلدرمه سی کافی اولور. (عصرمزده اولان شارصالمق اصولی کبی).

(* اما بنم فیکرمه کوره، مذهب ایله مقید اولمق حقنده، شارع طر فندن هیچ بر تکلیف وارد اولمادیغی سببندن، قاضیلرنی معلوم بر مذهب ایله حکم ایلمرگه تکلیفی ایلمرگه هیچ بر خلیفه و سلطان هم حکومت حتی یوقدر.

قاضی نقاید ابتدا یک‌کندہ خواہ نبل ایله اعلان اینمک طریقہ ایله اولسون و خواہ منشور و توفیق بازوق اصولی اوزره اولسون «قاضی» و «هاکم» لفظلری ایله نقاید شرط اولهای بلکه بونلری لازم ایده چک عنوان اولمه‌سی کفایت ایدر. بو ایسه هر عصر و هر مملکتک هر فلزینہ مبنی بر شیء اوله چقدر. بر عصر- لرده «مصر امیری»، «عراق والیسی»، «امیرالعسکر» «فائد العسکر»، «بین والیسی» کلمه‌لری تخندہ قاضیلق حتی قاضی نصب اینمکک و وظیفه‌لری اولنور ایدی.

قاضی، امیر، قائد لره عصر سعادتک، منشور و برلک، توفیق یازلق اولمادیقی حالده، فارس و بونان مدنیتلرنسدن کوچرگیچ آلبومی یا که اقتضا زمان اجبارینه کورهمی؟ اسلام حکومتلری طرفندن منشورلر یازلنوب اللرینه و برلیمه باشلانیدی. سوکوره ایسه بو شیء ندریج اوزرنده آزالمقده در. احتمال که بر وقت بنون بتونه بتار. منشور و برلیمکن اصل مقصد ایسه خلقه اعلان اینمکه برابر تزویر احتمالندن سلامت اولمقدر. حالبوکه، دولتارک و ولایتارک رسمه جریده‌لر (غزته‌لر) نده یازلنوب اعلان اولنمق بو مقصدی دخی مکمل صورتده اداء ایدر. قضا و وظیفه‌سنی لازم ایده چک بر عنوان ایله نصب اولنمیشی سوک، منصبندن کوبومی آزمی فائده لنوب طوردیغی حالده، اوستینده لازم اولاقق و کندینہ تسلیم ایلمان وظیفه‌لرک اداسنده مساهله اینمک نظام و شریعت جهتنجه قیامت عد ایدنسه کرک.

فقح خصوصنده حد یورتلیمش. عقلی، آزاد، بالغ و کوزلی اولان مسلمانک قاضی اولمه‌سی درست ایسه‌ده، قاضیلق کامل اولمق

ایچون عدل، هفیف، قرآن و حدیث شریفاردن درست معنا فهم ایدرک قوتی اولمق و بونکله برابر اولمق قاضیلرک معامله لرنی بیله آلورلق اعتباری اولمق شرطدر. بویله کیمسه لر اولند- بقی وقت باشقلر و خصوصاً فاسقلرنی قاضی انتخاب ایتمک و نصب ایتدیرمک جائز دگلدیر (*).

قاضی اولمق ایچون، کندی کندینر، اهل و مستحق بیلمه سی کفایت ایتمای، بلکه خلق لرک او کیمسه نی اهل کورمه-کلری لازمدر. زیرا کوب وقت اولور، کندی حالنی گوزل بیلمه-د- یگندن، هیچ اهل اولمادیقی بر اشه کندینر لائق کورن ذاتلر اولور. بناء علیه قاضی اولمق آدیمک عفت و عدالنی، فهم و استقامت- منی صنالمش اولمه سی و بوندی باشقله برده اکابر علماء حضورنک کندی خدمتنه متعلق اولان فنلره دائر امتحان ایلدیه سی لازم اولور. ذانا قاضیلری امتحان ایتمک سننی حادث بر شی اولمای حتی جناب رسالتیناه ائندمز حضرتلرنندن قالمشدر. بیوک صحابه لردن بری اولان معاذ بن جبل حضرتلرینک حالی هر نه قدر معلوم عالیلری اولمش ایسه ده، خدمت ایلدیه چک اورنینه اوزاندیقی وقت: «ای، معاذ! حکم ایتدیکک و وقت نیه بناء ایدرک حکم ایلرسن؟» دیه تکرار بر دخی استفسار ایلمشدر (**). بوشی ایسه امتحان دگل ده نه در؟ ..

قاضی اولمق ایچون مجتهد اولمق شرط اولدیقی حالد، ابو حنیفه مذهبنک تصنیفی ایدان مشهور کتابلر بیانیته کوره بویله

(* فتح القدیر. ج ۵، ص ۴۵۷.

(**) مصابیح السنة للامام البغوی رضی الله عنه، ص ۱۶۶.

اشتراک اصل در سنسنگی ایچون اولمای بلسکه بالکنز اولی اولاق ایچوندر. زیرا قضادین اصل مقصود ایسه عقلری ایهلرینه ناپشر. مق اولوب، بو ایسه مجتهد دگل کیمسه لر طرفندن هم اجراء ایدلمک ممکن اولور. هر نه قدر مجتهد دگل قاضی کندبسی طوغر. بدن طوغری به حکم چقاره بیاماز ایسه ده باشقه برر مجتهددن فتوی آدغل، حکم اینمهیسی ممکن اولور (*).

بوکا کوره مجتهد دگل بر قاضی طرفندن ایدلن حکم، ابو حنیفه رضی الله عنه دن مشهور اولان مذهب کوره، درست ونافذ اولدیغی حالده قالان مذهبله کوره درست دگلدر. فقط بو برده ابو حنیفه گه اسناد ایتدیگمز سوز حقیقت کندی سوزیهی، یا که صوگ کلن مشایخلر طرفندن استخراج ایدلن سوزلر جمله سندیهی؟ بو ایسه هنوز معلوم اولمادی.

قاضیلق ایچون اجتهاد شرط دگل دیبان سوزه صوگ زمانلرده تصنیف ایدلن فقه کتابلر نه بر چوق دلیللر کنورلور. لیکن دهوالری اثبات اینمک ایچون دلیللرک کوب اولمه سی دگل بلسکه فوتلی اولمه سی لازمدر. بناء علیه بویله کوب دلیللره معارضه ایدنلر هم یوق دگلدر. بلسکه بوزلر، «اجتهاد شرط دگل» دیبان سوزی مطلقا بر حقسن سوز جمله سندن عد ایدرلر. هم ده جناب رسالیتناه افندمزک حضرت معاذی یمن ولایتنه کوندر دیکنده حضرت معاذ دن ایشند. یکی جواب اوزره حمد ایدرک مطلقا قاضینک مجتهد اولمه سنی قصد ایتدیکی آگلاشلنور، دیپورلر. بعضلر ده: «قاضیلق ایچون اجتهاد شرط دگل» دهواسنی ایدنلر آراسنده واجتهادک منقرض اولدیغنی

تشهیر ایلیانلر جمله سنده، علم و معلومات جهتنجه رسول اکرم قاضیسی اولان عتاب بن اسید مرتبه سنده عالم ذاتلر وار، بونلرک ایسه بویله حاللر ایله معلوم دعوانی ایتمه لری صرف بر کفران نعتدلر! > دبه تعجب ایدرلر.

حنفیلر، قاضینک مجتهد اولمه سنی نیچون شرط ایتمادیلر، فلان مذهبله نه حکمه مبنی موافقت ایتمادیلر؟... بونک سببی ایسه دلیل شرعی جهتنجه اولمای، بلکه زمان و مکان اقتضاسنه مجبور-یت اولمشلر. بونی آچیق صورتده آکلامق ایچون عام تاریخ غنه دگل، بلکه بوندن اوستون تاریخک فلسفه سنی بیلمک اقتضا ایدر. تاریخ فلسفه سیله آشنا اولان ذاتلر بونک اصلا تعجب ایتمازلر. عباسی خلیفه لرک مبدانه چقدقلری کونلری ایله مامون و امین کونلر-ینه قدر اولان ساعتلری کوز اوکینه کنورن کیسه لر قاضیلرک مجتهد اولقلری شرط ایتمک ممکن دگل ایدیکنی علنی صورتده اهتراف ایدرلر.

بز ایسه تفصیلاتی بر جانبه مالشلاب بو برده شونی دیبورز که : حنفیلرک قاضیلرده اجتهاد شرط ایتمادکلری ضرورت اجبار ایتدیکندن ایدی، ضرورت حاللرنده ایسه باشقه مذهبله بتون بتونه دهوالر-نده مصر اولمازلر. بو تنقیرچه هر هر مذهب بر نقطه یه جمع اید-لنور، یاخود جمع ایدلمه یاقین کلور.

بوندن باشقه، حنفیلر هر نه قدر قاضی اولان کیسه نک مجتهد اولمه سنی شرط ایتمامشلر ایسه ده، بر مجتهد فتوا سیله فصل دهوا ایتمه سنی شرط ایتمامشلر در. حال بویله اولدیغندن بو مسئله ایکنچی جهندن باقلد-یغنده تمام موافقت حاصل اولور. زیرا هر یکی طرف، دهوانک بر

مجتهد فکریله فصل اولمه سنی شرط ایلمش اولورلر، غایبه سی شودرکه، باشقه منهلر: « قاضی، مجتهد اولسون » دیدکلرنده حنفیلر: « مفتی مجتهد اولوق شرطیله قاضینک مجتهد اولمه سی هم جائز » دیبورلر.

اهل اسلام آراسنده نکاح، طلاق و بوکا تابع اولان عائله گه مخصوص دعوالرنی فصل ایدن قاضینک مسلمان اولمه سی، هیچ نزاعسز، شرطدر. (قرآن شریف سوره ۴، آیت ۶۲-۸۵، ۱۴۰ و سوره ۹، آیت ۸۲)

خریستیانلرنک نکاحلری شرعی اولمه سی ایچون روحانی عالمرندن برینک حاضر اولوب رسم دین اجرا اینمه سی شرط اولد- یغی کبی، نکاح و طلاق هم ده عائله نزاعلرنده (عبادت معناسنده اولدقاری ایچون) فصل ایدر ایچون قاضینک اسلام دیننده اولمه سی لازم اولور. غیر مسلم اولان بر کیمسه هر نه قدر علوم اسلامیه ده ماهر اولسه ده اولسون، جهامت نمازنده امام اوله رق اوقومه سی جائز اولمادیغی کبی، حقوق اسلامیه گه نه قدر آشنا اولسه ده اولسون خصوص سویلدیکمز ماده لرده اعلان ایدن حکمی فوتسز اوله چقدر.

اوشبو سبب ایچوندرکه، عباسی خلیفه لر، ائک بیوک منصبلری یهودیلر، خریستیانلر، پت پرستاره (*) و بر دکلری حالده قضا مرتبه سینک ائک کچکنه سی اولسون، اسلامدن باشقه لره ویرمامشاردر.

(*) اصلی بود پرست اولوب اولنگیسی ترکی و صوگغیسی فارسی سوزیلر.

ایلك زمانده « پت پرست » ديه معروف اولان خلقلر بو کوند، « بود پرست » ديمکله شهرت اوله شاردر.

مقصد

۵

اجتهاد - مجتهد - مفتی .

فقیه اولان کیمسه نك شریعت حکملرینی بیلیمسی ایچون
 طرشمهسی اجتهاد ، بویله طرشوچی کیمسه ده مسلمان ، بالغ ،
 عقللی ، هغیبی، عادل و دایللردن حکملر چقاره بیلورلك قونی
 و ملکهسی اولمق شرطیلر « مجتهد » اولور . خاقلره دین
 امرلرینی تعلیم ایدن مجتهد لره « مفتی » هم دینلور . مفتی نك
 مجتهد اولمهسی شرط ایدیکنده معروف منهبلر طرفندن اتفاق
 واقعدر، دینلسه بر قدر درست اولور . ایکنچی بر نقطه دن
 فارالدیفنده فقیه ، مجتهد ، مفتی کلمه لری بر سوزدر .

مجتهد اولمق ایچون قرآن شریف و سنت رسول اللهدن
 حکم شرعی تعلق ایدن قسملرندن حکم استخراج ایده بیلیمک ،
 اصول الفقه فنی اهل آشنا اولمق ، ساقلر یولی اوزره (کلام
 اهل یولی اوزره دگل) اعتقاد درستلمک ، لغت عربیه بیلیمک
 لازمدر . لیکن بونلری حفظ ایلیمک و یا که جمله قاعده لرنده فوق
 العاده مثبهر اولمق شرط اولمای ، بلسکه حاجت اولدیغی وقت

کندی مقصودینی تفتیش ایدرک تاها بیامک قدر قوهسی اولمق کافیدر.

مجاهدک بیوک و شریف بر منصب ایدبکنده شبهه یوق ،
 شوبله ايسهده آوروپا و روسیه دولتنده « آکروژنی سود »
 و « سودینایا پالانا » کبی محکمه ایه چلین (اعضا) اولمق ، مدعی
 عمومی (پروتورور) ، محامی (پریسازنی پاؤبرهننی) اولمق
 ایچون شرط اولان شیلرک پارومی قدر اولسون بیلک شرط
 دگلدر. اصول الفقه فننده بحث ایدان خاص ، عام ، مطلق و مقید ،
 مجمل و مبین ، ظاهر و مائل ، منطوق و مفهوم ، ناسخ و منسوخ ،
 علت و قیاس ، اشارت و دلالت قاعده لری زاقوننده واردر.
 خصوصا اسلامده ناسخ و منسوخ معدود و آز اولدیغی حالده
 زاقوننده صائلمیه چی درجهده کوبدر. بوندی اوستون یوقاروده
 ذکر ایتدیکنز کیسه لر ایچون روس تیلندن باشقه بر چوق
 اجنبی تیللری بیامک لازم اولدیغی کبی روما پر اولری
 ایله آشنا اولمق هم ضروردر.

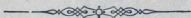
مجاهدک ، خطیلق هم قاضیاق و شیرار کبی مناصب دینه دن
 اولمای ، بلکه مهندسک ، جراح و طبیباق قیلندن استعداد و کسب
 سایه سنده و جوده کلن صناعت جهله سندن و ایکنچی تعبیرله
 « مرتبه علمیه » دندر. اوشبو سبب ایچون مجاهدک مرتبه سی
 عزل و نصب ایدلمکی قابل دگلدر. طبیب ، هر نه قدر ، تعیین
 ایدلن مناصبندن عزل ایدلنور ايسهده همیشه طبیب اولدیغی
 کبی ، مجتهد هم نیچه و جه اوزرنده عزل ایدلنسه ده ایدلنسون ،

کهنه مجتهد در . لکن مرتبه علمیه لر هجرنی قابل اولور . اوشبو
جهتدن مجتهد ، مجتهدلکنندن و فقیهلکنندن عزل ایدلهاز ایسه ده
فتوادن مجبور اوله بیلور . حتی بر و فتلر ابو حنیفه حضر نلریده
فتوا ویرمکن حکومت طرفندن حجر ایدله شیدی .

مجتهدلک ایران دولتنده مرتبه دینی دن اولمه سی مرویدر .
اوله اولسه آنلره کوره مجتهد ، مجتهدلکندن عزل ایدلنور ، مجتهد
لکه نصب اولنور و باشقه مرتبه دینی لر مثالنده استعمال اولنور .
فقط بو حاللر اوله کیمسه ننگ یالکز منصب دینی اولان مجتهدلک
صفتنه غنه عارض اولور . یوقسه یوقاروده تعریف ایدیکمز
روشقه مجتهدلک صفتنی هم حائز ایسه اول حالی همیشه مرتبه
علمیه دن اولوب ، آنده عزل و نصب صورت طوتماز .

بر کیمسه ننگ فقه بابلری ننگ برنک مجتهد اولمه سندن هر
بابنده مجتهد اولمه سی ، اوشفداق بر بابنده مقلد اولمه سندن
جمل بابنده مقلد اولمه سی لازم کلماز . بنام علیه بر مقلد ننگ
مجتهد اولمه سی درست اولدیغی کبی ، بر مجتهدلکده مقلد اولمه سی
جائز اوله بیلور .

مجتهددن بوش زمان اولور می ، یوقمی ؟ . بو ایسه صوکل
عصر اسلاماری آراسنده خلاقی بر مسئله اولدیغی کبی نزاعی ده
و ایکی طرفنک دلیللری ده اوزون اولان بر بحثدر ؛ اوشبو ننگ
ایچون بو طوغروده آبرم مقصده سویلرگه لزوم کورلدی .

مقصد

۶

جتهدلر منقرض اولمه سی

بر طائفه فکرینه کوره: « جتهدلردن بوش زمان اولنماز »
 و ایکنچی بر طائفه دیدکینه کوره: « جتهدلردن بوش زمان اول
 بیلور ». بو صوڤک طائفه دخی ایکیسه آیرلوب بری ایتسه :
 « جتهدل اولنمادیقی بر زماندن صوڤک جتهدل ظهور ایتسه ممکن »
 دیدکلری حالدیه ایکنچی سیده: « ایبدی اجتهاد زمانی منقرض اولدی .
 ظهور ایده چک دگل » روشنده بر دهواده اولنورلر .

« اجتهاد منقرض اولمادیقی حالدیه بعض بر وقت جتهدلردن
 بوش زمان اولور » دهواسی بیوک بر دهوا اولنمادیقی جهتل،
 بو طوغروده بر برینه قارشو اولان دهوالر: « اجتهاد منقرض
 اولدی » دیمک ایل « خیر! اجتهاد منقرض دگل » دیمکدن عبارت
 اولور . بو ایکی دهوا صاحبلیری، کندی دهوالرینی اثبات یولنده
 ترتیب ایدن وجهلری و ابراد ایتمکده اولان دایبللری فوق العاده

كوب و اوزوندر . لکن بونلردن خبردار اولمقلقده جملہ ایچون
مهم بر شیبدر . شو بلکہ : بو بابدہ یازلان سوزار نہ قدر کوب
و نہ قدر اوزون اولسده اولسون ، آ کلاب طور مق بزم ایچون
اک ضرور بر ماده عد ایدلنور . زیرا حیات اجتماعیه ، معیشت
ملیه جهتنجه اسلامک استقبالی یالکیز اوشبو مسئلهیه موقوف اولاچغنده
هیچ شبهه اولنهاز . بناء علیه بزلر بو ایکی مسالکه مخصوص اولان
دلایلری فوق العاده اختصار ایدرک بو برده « مناظره » کلمه سی
تحتنده ایراد ایتبه قرار و یردک .

مناظره

بر نچی مسلك : اجتهاد منقرض ، اولدی شهیدیدج صوگره مجتهد
اولمیه حق اوشبو سببلر ایچون : « فرعی مسئله لردن هر برینک
اصلی قرآن عظیم و حدیث شریفلر ایسه ده بو اصللر بعض وقت
ضمنی و اشارت یوللو بیان ایدلنور و بو سببنده بونلری افراد
امندن هر کیم ادراک ایده بیلماز ، زیرا بونک ایچون فوق العاده
صورتده علم و ادراک لازمدر ، بلکه بویل روشده مستثنا عالم
صاحبلری گنه بیل آلورلر . اوشبو ذائلر ایسه « مجتهد » دپه
تعبیر ایدلنورلر .

« مجتهدک فی حد ذاته هر زمانده اولنمه سی قدرت الهیه خارجه
دگل ایسه ده بالفعل وجودی علم عصرلرینه و ایزگی زمانلرغنه

محصور اولنه چغی شبهه سزدر . بو ایسه جناب رسالت پناه افندمز طرفندن : « خیرالقرونی قرنی . . . . . » دبه شهادت و یران قرنلر اولاجقدر . بناء علیه هجرتدن دورتنچسی قرندک اعتبارا مجتهدک منقرضدر . »

« گوزل بر فکر ایملنسون ! اسلامره کوره الک شسریف اولان بو منصب ، حاضرگی کبی جاهلیت و بوزوقلق زمانلرنده موجود اولمهسی هیچ صورت طوتارمی ؟ . . . »

« ابو یوسف القاضی ، محمد بن الحسن الشیبانی ، زفر و حسن بن زیاد کبی بیوک عالملر اجتهاد مطلق مرتبه سینه ایرشدکلرینی دعوا ایتمادکلری حالده ، بو عصرده اولان ذاتلر ، اجتهاد دهواسی ایتمکدن انصافی ایلاسونلر و حیا ایتمسونلر ! . . . »

« ایمدی کهن مجتهدلر ، قرآن و حدیث شریفلردن استخراج ایدهرک جهل حاجت مسئلهلرنی تدوین ایندیلر . بوندن صوگ ایسه اجتهاد ایله حکم استخراج ایدرگه هم حاجت هم لزوم یوق . آنلر فقهسندن باشقه اولان فقه صاحبنه مردود و آنلر سوزلرندن غیری سوزلرده ضالاندلر ! . . . »

« اگرده اجتهاد ایشکی آچیق قوبلدیغی حاله طورر اولسه ایدی ، کندی اهلیتی یوقلغنی بیلیمبرک هم ده کندیفک عالم جهتنجه اولان مرتبه منی تقدیر ایده آلمیهرق بعض بر ذاتلر اجتهاد ایتمیه شروع ایدرلر ، الوغ و کچوک مطلبلرده قرآن و حدیثلره اولور و اولماز صورتهلرله تمسک دهواسنده اولورلر ایدی . بو جهندن دین اسلام هیچ تعبیر اولماز روشه ضرر کورهش اولور

و و حدت اسلامبه اوزرینه هم هرچ و هرچ کلمش اولوردی ،
اجتهاد انقراض اولمه سی سببندن اسلام بو کبی بر بلبه دن خلاص
اولدی ! »

« بنا علیه قرآن و حدیث شریفلر حکم استغراج ایدلمک
ایچون دگل بلکه یالکز تبرکاتنک جهنجه اوقولور و اوشبو
جهنندن تعلیم و تعلم اولنور . اما عمللری ایسه مجتهد
سوزینه موافق اجرا ایدلنور . هر آیت و هر خبر بزم
مجتهدلر سوزلرینه خلاف اولورسه آنکئل عمل ایدلماز *) .
مجتهدلر سوزلرینه خلاف اولان حدیثلرک موضوع و منکر اولمه سی
محتملدر . همدی درست اولدیغی نقد یرده ده منسوخ ، مخصص ،
مقید ، ماؤول اولوق احتماللرندن سلامت دگلدر . مجتهد طرفندن
بر حدیثک قبول ایدلما دیکی ، مجروح اولنه چغینه شاهد اولور .
زیرا اوله حدیث مجتهدگه ایرشما ی قالمه سی غایت بعید و دلیل سز
بر احتمالدر . بویل احتمالره بول و بزمک جائز اولماز »

ایکنجه ی مسلك : « ایلك زمانده مجتهد اولدیغی کبی بوزمانک
هم اولنور . بلکه مجتهد دن بوش زمان هیچ اولنماز . اوشبو سببلر
ایچون : « مجتهدلک صدر اسلامده هیچ خلافسز وار ایدی . اولن
یغی بر شیء مادامکه بتدکینه درست دلیل اولماز ، همان واردر .
ایلك زمانده وار ایدمه شمدی یوق ، دیمک بیوک بردهوا اولد .
یغی کبی بیوک بر دلیله محتاجدر . اجتهاد انقراض و یا که عدم
انقراض ، فرعی مسئله لر دن بر مسئله اولوب ، بونک ایچون بر
دلیل شرعی ایراد ایدلمه سی لازم اولور . زیرا اجتهاده مستند اولان
بر مسئله ایکنجه ی بر خلاف اجتهاد سببندن ابطال اولنماز . حالبوکه

* (رساله ابی الحسن الکرخی رحمه الله ، ص ٤٨ .

اجتهاد انقضائه كتور ان دليللر ، فقه بابنده دليل اولان شرعى سندلردن عبارت اولماي ، بلكه بالكز رآي و هضم نفسلردن عبارتدر . بويله شيلر ايله اولندبغمز بيوك مطلب طوغروسنده استدلال ايدلماز .

« بعض قرنلرك ، قالانلريده كوره خيبر اولمه سندن آنلره اجتهادى تخصيصوص ايلمك وجهسزدر . زيرا « خير » كلمهسى نك لغت جهتنجه بويله معنابه دلالتى بوقدر . جناب رسول الله كوز نورلى و باشقه بر چوق اصحاب كرام واصفيا فظام حضر . نلى شو زمانلرده غدر و ظلم شهيدلىرى اولندقلرندن ، نذكور حديثده اولان « خير » كلمهسندن كلبا باشقه بر معنا مراد اولندبغر ، ظاهر اولور .

« ابو يوسف و غيرلر ، اجتهاد مطلق مرتبهسنة ايرشدكلرنى دعوا ايتماكلرندن « مجتهد مطلق دگللر ايدى » مكهى چقماز . مجتهدلرك ايچون دعوا شرط دگلدر . ابو يوسف وزفر هم باشقهلر دعوا ايتما مشلر ايسه ابو حنيفه ، مالك ، شافعى ، احمد ، اوازعى و داود الظاهرى ، ابو ثور و غيرلر دعوا ايتديلر مى ؟ مجتهدلرك منقرض دگل ايديكى مادامكه شريعت مطهره به خلاف دگلدر ، دعوا ايلمك انصافه هيچ وجهله خلاف اولماز . اصل حياء ايدلنهچك شى ايسه دين بابنده رآي ايله (دليلسز) سوز سويلامك اولور . »

« كچن مجتهدلرك قرآن و حديث شريفلردن حكم استخراج ايتدكلرى انكار اولنماز . جناب الله آنلره رحمت ايتسون ! ليكن امت اوسننه الى يوم القيامة حاجت اولنهچق شى بونلر طرفندن استخراج اولنوب تمام اولديشى زياده شبهه ايدر . ايلك مجتهدلر

زمانلرنده نامی و اشارتی اولنمایان و بو کونده فوق الحد شیعو
ایدن بر مسئله طوغروسنک آیت یاخود حدیث شریفلردن استدلال
ایدرک سوبلانش سوز ، نه جهندن ضلالت اوله بیلور ؟ . . . ال
طوغروسیده بویله سوزی میداننه قویمه نه بول ایله جسارت ایله
لنور ؟ . . . اسلام فقهسی کیم طرفندن و کیم قانقی عصرده
اولنرق سوبلانسون ، همان بر فقه اولوب ، سوبلانیلرک باشقه
باشقه اولمسنندن ، آکا باشقلق کلاماز . »

« اجتهاد ایشگی آچیق طوردیغنده بعض بر ذاتلر طرفندن
تعدی ایلامک احتمالی اولنور ایسه ده ، بوندن ایسه عموماً اسلام
ملرک بویله بر فنا حاله دوچار اولنمسه سی و اسلامینکده بیوک بلایه
دوشمسه سی لازم کلاماز . اسلام ایسه کندی علویتنی حفظ ایده چک بر
دیندر و حفظ ایملفه چکیده وعده ایلمشدر *) . فرض محال اولنرق
بعض بر ذاتلر تعدی ایلاسون ؛ لکن آنلرک فکرلرینی طوغری دلیل
ایله تعدیل ایلوچیلر کنه شو عصرک مجتهدلری اولور . »

« اعتقادات بابنده استدلال ایشگی آچیق اولدیغی حالده ، فرعی
مسئله لر طوغروسنده فرض ایلامدیکی خطرله لره دوچار اولندیبی ؟
هر نه قدر بعض بر فرقلر ظهور ایلمدیکی کورلدی ایسه ده بونلر
یوزندن اسلامک اساسنه معاذالله مضرت کلامادی . بلکه اجتهادک
مشروع اولمسه سی سایه سنده بویله فرقلرک شبههلری دفع اولندی
و حق بوللرده کمال حریت اوزرنده میداننه قویلدی . بو کبی
فرقلرک اسملری و منهبلرینکده نه دن عبارت ایلمدیکی بر درست

گه اون يا گئش قوشلنوب آچق كلام كتابلارنده حفظ اولنهرق
 قالدی. اگرده اهل كلام بونلری بازیمه ایدیلر یاخود عسرك
 مدرسلسری بویله كتابلر بیرینده اوشبو زمانسك كندی
 افتضاسنه مناسب صورتده كتابلر یازوب اوقوده ایدیلر، اكثرینك
 خبرلرینده منقطع اولمش اولوردی. لك طوغروسى ده اهل كلام،
 خلقلرك فائلرینی قزدریمیه، آچولرینی قاپارتمیه ایدیلر، بویله
 فرقهلر حتی بتون بتونه میدانه چقمايه چقلر ایدی. حالبوكه فروع
 مسله لرینك حكملری اعتقادات حكمنه كوره دخی بر مقدار بنگل
 اولسه كرك، بناء علیه اعتقادات بابلرنده قرآن شریفه تمسك با-
 یلری آچیق طور دخی حالدیه، فرعی حكملر طوغروسنده، دخی
 زباده اولهرق اجتهاد واستدلال بابلری آچیق طور مهسی لازم كلور. «
 بر دقت ایدلنسون: اجتهاد انقراض اولمه سنی دعوا ایدن
 طائفه طرفندن تالیف ایدلن فقه كتابلری خرافات و اوهام یابشدر-
 لهق بلاسندن تمام سلامت اولهرق قالدیمی؟ بوراسی شایان تفكردره
 بلسكه بونلرك كتابلرنده اساس شریعت ایله تابان تابانه ضد اوله
 رق یازلان قاعده لره هر وقت تصادف ایدلنور (*). بونك حسیبی
 ایسه اجتهاد منقرض دگل دعواسنی اینمك دگل بلسكه اجتهاد منقرض
 دعواسنی اینمك اولور. اجتهاد منقرض دعواسی میدان آلور ایسه،
 بتون بتونه ناظر و مقنشلردن خلاص اولنوب هر کیمه ایسندیکنی
 یازیمه ایسندیکنی سوبلیمه میدان آچیق قالور. «

(* كقولیم او اجتماع صلاة الكسوف وصلاة العيد. لوتترس الكفار بنبی

مثل ذلك النبی، یقتل الساحر و یحرم تعلم السحر و الكیمیا مع حیزهم انفسهم
 عن بیان حقیقه السحر و غیر ذلك.

« اهل اسلام اگرده » وحدت اسلاميه « ديدان نعبته اير -
 شمكى آرزو ايدر ايسه بونك چارهسى ايسه يالنگز قرآن وحدت -
 بئ شريفاردن استدلال واستفاده ايتمكدنر . اجتهاد واستدلال اصل
 احتياج زمانى بزم زمانلرمز كين جناب رسالتپناه افندمن وانك اصحاب
 وانباى طرفندن يراق اولان زمانلردنر . بزم زماننر ايله آنلر
 زمانلرى وبزم يرلرمز ايله آنلر يرلرى آراسنك بيوك بر تفاوت
 واراضى شهه سزدنر . اوشبو سببندن ايلك زمان مجتهدارى طرفندن
 سويلنن سوزلرك چوغى ده بزم زماننر ولسكننر ايله قابل تطبيق
 دكلدر . ايمدى بويله حال ايجنده اوله طوروب ، بو عصر خلقينه
 اجتهاد ايشكلرى آچيق اولنماز ايسه اش نه به منجر اولنه چغى
 كندى كندينه معلوم اولور . »

« قرآن شريفندن استفاده ايتمكله مشغول اولان بر چوق محب
 ملت واسلام اولان اديب و فاضلار كل چك زمانلرده قرآن شريفك
 بر چوق سرلرى ظاهر اولانه چغن ايمد ايدرلر ، حتى بويله اشلر
 اولنه چغى قرآن شريفك اشارت بوللو خبر و يرلمشدر *)
 ديبورلر . بئاه هئيه اگرده خرافات اربابنه ويرلمش مقدارنده
 بر رخصت و حرمت ، ارباب جد و سعى اوزرينه هم ويرلسه ايدى ،
 بو كونلرده قوياش كين ظاهر اولان عام نورى سابه سنده قرآن
 شريف ايجنده خياللره كلميان سرلرى استخراج ايتيمه موفق
 اولورلر ايدى و بو سببندن حقوق اسلاميه فنى بو كونسكى فرنك

حقوقلارندن اوستون بر درجه به ابرشدره بيلورلر ايدى، ظن ايدلنور. »

« جناب رسالتيپناه اذن من صلى الله عليه وسلم طرفندن: « بن سزله ميهيلار قاللردم شونلرلك سوزينه يابشكز، اصلا آداهشاز- سز! » مضموننده برر سوز مروى اولديسى ؟ اما: - « بن سزله قرآن ايله سنتى قاللردم، شوناره نيمسك ايدر ايسه كز ضالانده دوشماز سز » مضموننك اولان سوزى معروفدر (*). بوناره نيمسك ايسه يال كز تبرك جهنجه اوقومقله حاصل اولماز سزايى دليل محتاج دگلدنر. »

« اجتهاد منقرض اواق فكري اسلامك بيوك بر بليه دن خلاصه مى ويا كه بليه به دوچار اولميسينه مى سبب اولدى؟!.. بو ايسه آنچه ق اسلام ناربخنگ فلسفه سندن خبردار اولانلره مخصوص بر سردر. بذاء عليه بو طوغروده حكم اينمك وظيفه سى هر كيمده اولماز. »

« شايدن دفتر كه، بر طرفندن قرآن وحديثلره نيمسك اينمك مجتهدلره مخصوص بر وظيفه اولنديغنى ومجتهدلرلك ده منقرض اولد- قلرينى دعوا ايدن دانلر، دگل مهم حكملر حتى الك عادى شيلره قدر قرآن وحديث آيتلرينى استعمال ايتمكلردن (**). الك زبون رساله- لر ايجلرلنده وهادى اورن ومجلسلرده ابتدال اولنديقى انكار اولنماز.

(*) كتاب جامع بيان العلم وفضله . لامام الهمدود عمر يوسف ابى عبدالبر

النورى القرطبي الاندلسى رحمه الله اليتوفى (۴۶۳) ص ۱۶۸ .

(**) اورنسن يرلرده قرآن وحديثلر استعمال ايدن مطبعه لرك كويسى «قرآن»

شورنده ايدكى معلومدر.

اش بویله اولدیغنده نا اهللرک قول صوزوب ده تصرف ایتمهکلرندن
اوشبو شریف اهللرک سلامت طور دقلری نه پرده فالری ؟ .»

«اوشنداق مذکور دعوا سببندن اختلاف حتی قابل تطبیق
اولمیان اختلافلردن سلامت طوروق فقه کتابلر مزه نصب اولدیمی ؟
کوب مسئله اولورکه آنک طوغر و سنده بر مجتهدک سوزلمش اولان
سوزینی اوج دورت کیمسه بر برینه ضد اولورق تورلیچه تفسیر
ایدلر. بونلرک هر برینک سوزلری بر قاچ تورلی ناء و بللر ایدلنه-
رک صوکلره نقل اولنور. صرلر اوته اوته الک ایلك باشلاب صو-
یلیمان مجتهدک سوزی قوم آراسنده بوغالغان اینجو مثالنده اوشبو
مختلف روایت و بر برینه ضد اولان تفسیرلرک آراسنده بوغالور.
واسطه لرک کوبلکی هر وقت آدمی حقیقتدن براق توشور.»

«حق ویرالم، اجتهاد منقرض دگل دینان فکره
استناد ایدرک کوب ذاتلر اجتهاد ده واسنی
ایتسونلر و شرعی مسئلهلری استخراج ایلمک قصدینه مبنی قرآن
و حدیثلره یابشسونلر، بوندن نه ضرر کله چکدر عجباً ؟ . . .
اجتهاد و مجتهدک مضبوط و محدود بر شیدرکه، معلوم اولنان
حدندن طش اولان اجتهاده شرعا اجتهاد دینلماز و صاحبینه ده مجتهد
اطلاق اولنماز. اجتهاد ده هر بر مقتدر ذات هر اولنوبده کوب
کیمسه بو یوله سلوک ایدر ایسه آرادن بعضیلری طهارتنه کورک
بومق فراضغن یاخود یوز بومقی فرض اولمادیغنی می استخراج
ایده بیلور؟ البته بیلماز. اوپله ایسه اجتهاد منقرض اولمادیغندن
خطره نه پرده ! . . .»

«جناب اللهک قرآنی تدبر، تفکر و مضمونبله ده عمل ایتدک

ایچون انزال بیوردیغنی آب آچیق سویلاب طوردیغی حالده ،
 یالسکز تبرک ایچوننگنه اوقولنه چغنی دهوا ایدرگه هیچ کیمک
 حق یوقدر . « شبهه کز اولسه ، اهل ذکر دن سورکز ! » مضموننک
 اولان آیت شریفه نك (*) خطابنه اگردده اهل اسلامده داخل
 دینلندیکی تفسیری قبول بیورلسه ، کنه هر وقت مجتهد اولنوب
 طورلاچغنی آکلاشاوور . زیراشک وشبهه لار آدمبلره هر اورن و هر
 برده اولنور ؛ اوپله ایسه آنی صوروب فائده آلاچق کیمسه لارک
 هم هر برده و هر بر اورنده اولنوب طورمقلری لازم کلور .
 اهل الذکر دن مراد البته عالمر اوله چقدر . احلاف نظرندده
 « عالم » کلمه سی مجتهده مرادف اولوب ، آنلر ایسه مقلد لری
 «عالم» عد ایتمازلر (**)

« مجتهدلر معصوم اولمادقلری صورتده خطا اینمکاری هم
 جائزدر . اوپله ایسه قرآن وحدیثلره خلاف اولارق نه وجهله
 مجتهد سوزی اصل طوتلنور . حالبوکه مجتهد لار « بزم سوزمک
 اصلن ونیچون سویلابدیگمزی بلهیه لارک عمل ایلمه کز ! » دبه نهی
 اینمشلردر . ایمدی حال بویله ایکان نه دلیل مبنی اولارق آیت
 وحدیث بر طرفه قوبلنورده مجتهد سوزی دستور العمل اولنور ؛
 « آیت وحدیثلرک منسوخ و مائل اولوق اهنمالرینه
 کلنجه ؛ و افعا قرآن شریف وحدیثلرده بعض بر منسوخلر اولسه
 اولور (***) لکن بونلر غایب آز و هر کیم قاشنده معروف

(*) قرآن شریف ۱۶ نجی سوره ، ۴۵ نجی آیت و ۲۱ نجی سوره ،

۷ نجی آیت

(**) کتاب جامع بیان العلم لابی عمر یوسف ابن عبدالبره ص ۱۷۲ .

(***) و من العمام المحققین . من ینسکر النسخ فی القرآن ، البئار ج ۶

اولدیغندن مذکور احتمال قورقو ویره چاک احتماللر جهله سندن
 دگلدر*). حالبوکه بو کبی احتماللر مجتهدلر سوزینه کوره دخی قوتلی
 و خطرهللی بر صورتک در. زیرا مجتهد بر وقت بر سوزی سویلر
 و آندن روایت ده شائع اولور. اما سوکوره اول سوزینک یا کئش
 ایدیکنی بیلوب کبرو قایتور. کوب وقت اولور، اولگی سوزی
 ایله سوکخی سوزلری آراسنده بر قاچ بیللر کچر، یا که بعض
 بر حدیثلر مجتهدلره یتشمای قالور. بوندن ایسه مجتهد درجه سینه
 که چیلک کلاماز، اما آنک سوزینی سند ایدوچیلر، رسول الله سوزینی
 قویوب بر پا کاش سوزنی طوتمش اولورلر. رسول اکرمک
 سفر و حضرنده براسکده اولان بیوک صحابیلرک بعضیلرینه
 قانغی بر حدیث شریفک ایرشمای فالمه سنی تجویز ایدرلر (**).
 ایمدی حال بوبل اولدیغنک بر حدیثک مجتهد ایرشمای فالمه سی
 نه جهندن استبعاد اولغور؟ مجتهد طرفندن آلمادیغی ظن ایدلن
 حدیثلری مجروح و مطعون دبه بیلیمک صرف بر جزافی سوزدر.
 بز دیورزکه: هر ایکی مسئله دلایللری گوزل ملاحظه
 ایدلدیکنده «هر کسک مقصودی بر، اما روایت مخلفی» دیمک

(*) امام سیوطی بیاننه کوره منسوخ آیتلر جمله سی یکریمی عدددر.
 اتقان ج ۲، ص ۲۳. اما شوکانی بیاننه کوره منسوخ حدیثلرک عددی آنحق
 یدیدر. المنارج ۶، ص ۳۱۷. منسوخ حدیثلر ایسه شیخ ابو الفرج
 عبد الرحمن بن علی الجوزی بیاننه کوره یکریمی بر و شیخ الاسلام احمد بن
 عبدالحکیم ابن تیمیة الحرانی بیاننه کوره اون عدددر. حکم آیتلری تخمینا
 یوز ایلی و حکم حدیثلرینه بیگ بش یوز عدد دیورلر. المنار.

(**) حجة لله البالغة. ج ۱، ص ۱۱۳.

كى بر نتيجه چقدىغى كورلور. زيرا دليللرينه كوره «اجتهاد
 منقرض اولدى و بوندن صوڭ مجتهد اولميه چق» ديه دعوا
 ايدنلرڭ ده مقصودلرى تعالى اسلام اولوب، نا اهللرڭ تصرف
 ايتمه لرندين حفظ ايلمك قصدنده اولدقلرى آڭلاشلنور. لىكن بو
 حال آنهچق ظاهر حاله كوره دره. اما مسئله نڭ ايچ يوزى آچيلند.
 يغنده ايكنچى بر روشده اولدىغى كوزگور. شويله كه: هجر نڭ
 دورتنچى و بشنچى عصر لرنده اهل اسلامه جابر سلطانلر و ظالم
 اميرلر مساط اولمشيدى. بونلرڭ عادتلى ايسه اهلينى صوييق
 و ماللرينى غنيمت اولارق آلمق صوڭره جاريه لرى ايله سفاهت
 عالمك ياشامق ايدى. مملكت تدبيرى «الحكم لمن غلب» قاعده سينه
 بناء اولنور ايدى. مملكت ايچنده هر كون قطاي و ياپون
 محاربه سى برابر نڭ قان توگونوب، باش كيسلنوب طورر ايدى.
 بويله پادشاهلرڭ و توره لرڭ حاللرينى انتقاد ايدوچيلر و قباحت
 عمللرينى ده مبدانه قويوچيلر آنهچق عالملر بولنور ايدى و شو
 يوزدن بونلر عالملر طرفندن راحت اولمازلر و دائم قورقوب
 طورلر ايدى. زيرا بونلر، مملكتنى باشقه روشده چويررگه
 و پادشاهلرى اورنلرندين عزل ايتدره بيلرلر ايدى. بناء عليه
 مذكور جابر سلطانلر و ظالم پادشاهلر، عالملرڭ نفوذلرينى صندرمق
 ايچون بر چاره قارارلر ايدى. نهايت «اجتهاد منقرض اولدى
 و بوندن صوڭ مجتهد اولميه چق» سوزينى زينتلاب عوام آراسينه
 نشه بر ايتدرديلر. بو سوز نڭ طوغرى معناسى ايسه «عالملر بتديلر»

دیهك ایدی *) . عوام خلقنی تعدیل ایتمک هر برده و هر زمان ده افک مشکل بر اشد. بناً علیه ظالم سلطانلر و جابر پادشاهاره تنبیه و عمللرینی انتقاد قصدنه اولان عالمره « اجتهاد دعواسی ایدهدر ! » دیه عوام خلقی بر برینی اغرا و تعرض ایدرک قارشو طورلور اولدی . بو سببدن امیرلر و نورهلر کندی کیفیله راحت قالمقل ، آنلرک اشلرینی عوام خلقی کورر اولمشدر . اوشبو سببدن مجتهدلرک کوبسی مشهور مذهلردن برینه ظاهرده انتساب ایدلنهرک کورلمشدر و اکثری ده کیزلنوب ، یاخود سلطان و پادشاهلرک اللری ینشمیان بولره صغوب طرملشدر . اجتهاد وظیفه . سینی انسانلردن سلب ایتمک ، صرف بر علم بولنی کیسهک تفکر و تدبیر مسلکاربینه صدچکهک ، عبرت و فکر خدمتیه مکلی اولان عقل ماشیفه سنی معطل و خراب حالنده طونیق اولدیقندن بونک فضا نتیجه سی عالم اسلامیت ایچون هیج تقدیر ایدلمیه چک صورته بیوکدر . کوئل کوزگز ایل اوشبو کون اسلاماری حالنه بر قاراگز ، جهانک برر کوشه سنده اسلام ایلر غیرت و همتک کورشو طور دپغنی کوره بیلور سزمی ؟ ...

(* نقل الحافظ ابن عبدالبر و غیره الاجماع علی ان المقلد لیس بعالم و هو ظاهر اذ السالم بالشیء هر من یعرفه بدلیله وانما یعرف المقلد ان فلانا قال کذا فهو نازل لاعالم وربما كانت آلة الفونوغراف خیرا منه . المنار ج ۷ ، ص ۷۳۵ .

مقصد

۷

تقلید و مذهب

سوزېنك دليبل اولنه چغى حقنده شريعت و ارد اولمادېغى بر كېمسه سوزيله عمل ايتنك تقليددر . اوشبوگئا كوره رسول اكرم افندمن صلى الله عليه وسلم حضرتلرى سوزيله عمل ايتنك تقليد اولماز ، زيرا آنك سوزى امت ايچون هيچ شېبه سز ديللدر *) . حافظ ابن عبدالبر حضرتلرى « جامع بيان العلم » نام اثرنده « تقليد » ايله « متابعت » نى بر بىرندن آيرر ايچون مستقل بر باب قوبمشر (**) .

بعضيلر عامى اولان كېمسه نك مجتهد و مفتى سوزيله عمل ايتمه سى هم تقليد دگل بلكه اتباع ديمشلىر . زيرا عامى اولان كېمسه نك مذهبى بولنمادېغنده آنك حقنده هر بر انابتلى عالم سوزى دليبل اوله بيللور هر نه ايسه باشنه كلهن حادثه حقنده اجتهاد ايدرك شرعى ديللاردن

* (التحرير للمحقق الكمال ابن الهمام رحمه الله . ج ۳ ، ص ۳۴۰ .

حکم چقار راقی درجه ده عامی اولامیان کیمسه ایچون تقلید ایدوب طور مق لازم اولور. لکن نه کبی آده تقلید ایدلنه چک؟ بر کیمسه مفتی منصبه اوطوروب فتوی ویروب طورسه، خلقلرده یانینه کروپ کندینی تعظیم ایدرک مشکللری حقتک شومی فتوالر صوروب فائتلنوب چقسه لر، کندیسفده مجتهدلک شرطاری تابلور اولسه، شو کیمسه به تقلید ایدانه چکدر (*). لکن ضرورت وقتلرنده مجتهد سوزینی کوچر مکله فتوی ویرهن کیمسه لر سوزینی هم قبول ایتمک درست، دیانلر واردر. (**)

ابو حنیفه و مالک (رضی الله عنهما) کبی معروف ذاتلرک مذهبلرینی التزام ایدهن بر کیمسه ایچون شونکله مقید اولمق لازم اولورمی بوقمی؟ هم ده تقلید ایلامش اولان مذهبندن چقوب ایکنچی مذهببه انتقال ایلمک درستبی دگلمی؟ . . . بوسوزلر حقتک قطعی صورته فرار ویران بر فکر وارلغی مروی دگلدنر. آنچق بعضیلر اوشبو یولده بر قدر تفصیل ایدوب: «بر مذهببه کوره همل ایتدش اولسه خصوص شو حقه انتقال ایتماز. اما عمل ایتمگان مسئله لر حقتده انتقال ایدرگه اختیاری وار. چونکه صحابه لر عصرنده هر کیم ایستدیکی مسئله لرنده ایستدیکی کیمسه لرنندن استفانایتمکله عمل ایلرلر ایدی» دیبورلر. لکن بو سوزلر بر قدر قارنغودر. زیرا اگرده بوندن مقصدلری مقلدلر اولسه آنلرده التزام وانتقال صورت طوتهاز، زبرای عامی اولان کیمسه ننگ مذهبی

(*) التحریر. ج ۳، ص ۳۴۵ الموافقات لای اسحاق الغرنالی ج ۳،

ص ۱۴۱.

(**) التحریر. ج ۳، ص ۳۴۶.

یوقدر (*). اگرده مجتهدلری قصد ایبرلر سه آنلر البته کندی
اجتهادلری ایل عمل ایبرلر. هر نه قدر بعض وقت بعض مجتهدلر
سوزینه موافق عمل ایبرلر سه ده بویله عمل انتقال دینلماز: بناه علیه
آنلر حقنده هم صورت طوتماز.

معاصرلردن بر ذات: «اسلام دیننه کرمک ایچون هر کیمه
معلوم اولان بر بول واردر؛ لکن مذهبه کرمک ایچون بو روشه
برر تورلی بول وارمی؟ یعنی انسان نه اشلک ایله حنفی وحنبللی
مذهبلرینه کرمش اولور؟ اوشندانق نه کبی عملی ایله مذهبدن چقمش
اولور؟» دیه بر سوآل ایراد اییدیور.

فقه اسلامی و عموما علم حقوق اقتضاسینه کوره: «بر انسانک
بر برینه ضد اولان ایکی تورلی حتی یوقدر» مضموننده بر قاعده
واردر. مذکور قاعده ایسه «عدالت» مصداقی اولدیغی ایچون
مدنیته، اسلام شریعتنه لازم غیر مفارق اولنه چغی شبهه سوزدر.
بناه علیه کورشیلک سببلی شفعه دعواسی ایتمک وکندیندن بویله بر
دعوا ایلدلیکی حالده کورشیلک سببلی ایلدن دعوانی دفع ایلمک
حقلری بر انسانک جمع اولنماز. اوشندانق ولی اجازتندن باشقه اولان
نکاحک نافذ دگل ایدیکن سند ایدهرک قزینک نکاحنی بر طرفدن
فسخ ایتمرک ایله بعینه اوشبو سبب ایله کندی خاتونینک نکاحنی
فسخ ایتمرک حقنده اولان دعوانی ولی اجازتندن باشقه هم نکاحک
درست دیان سوزی سند ایدرک ایکنچ طرفدن دفع ایتمک حتی
بر کیمسه به وبرلماز. بو قاعده ایسه مجتهد و مقلدلرک جمله سی
ایچون بر ابر اولندیغندن مذهبدن مذهبه انتقال ایتمک مسئله سی ایله

مناسبتی بوقدر. بو ایسه حقوقه متعلق حکملرده ایدی. اما عبادات طوغر و سنده هر مذهبک رخصتی ایله ده - اگرده دین ایله تلاهب ایلمک قصدینه مبنی اولمازسه عمل اینتمک درستلکی هم مرویدر*.)
 واقعا فقیهله کندیلری وقتنه کوره شرعی حبله دبه تسمیه ایتد- کبری شی^۱ ایله عمل ایتمهیی جائز کوررلر. حبله شرعیتهی درست کوره طوروب تالیقی درست کورمامکده ظاهر بر وجه کورلمیدر. بنا^۲ علیه هر اشدنه یالکیز برذاته تقلید ایدوبده آندن باشقه سینک سوزبله عمل ایلمک حرام اولمه سی لازم دگلدر .

هچرندن دورتنهی عصراره قدر مذهب و تقلید دینلسن شی معروف دگل ایدی. خلافسز مسئله لرده طبیعی رسول اکرم طرفندن تعلیم ایدلن روش اوزرنده عمل قیلورلر ایدی: طهارت ، غسل ، نماز مسئله لرینی ، آنا و آنالری هم معلملرندن اوکواندیکاری روشجه اجرا ایدرلر ایدی. اگرده صورغه تیوشلی مشکل اولسه طوغری کلگان مفتیدن صوروب موجب ایله عمل قیلورلر ایدی. اما خواص ایسه حدیث شریفله ایله عمل ایدرلر ، ناگاه حدیثلرده مشکل کورلسه کچنده اولان اشانچلی مفتیلر سوزلرینه مراجعت ایدرلر ایدی. هر نه ایسه ایلك عصرارده مجتهدلر صا- نسز و حسابسز ایدی. صوگوره ایسه تدریج ایله کوبلری بتدی .

(* التقرير شرح التحرير. ج ۳، ص ۳۵۲ - ۲۵۳. ومن الاعاجیب دعوی صاحب ردالمحتار الاجماع علی بطلان الحکم الملقق (ج ۳، ص ۵۷۸) مع ان الذمب الحنفی نفسه لیکونه عبارة من مذهب ثلاثه ائمة فصاعدا کله تلفیق والقول بان التلیق انما هو ما کان من مذاهب متباینة لامن ائمة المذهب الواحد تحکم ظاهر بل ان هذا القول هو من التلیق فتأمل .

مجتهدلر بلکه بتمازلار احتمال که کورندن کونه آرتور و کوباپورلر ایدی. لکن علم بتدی، غیرت سوندی، اسلام باشینه بیوک بیوک فاجعهلر بری صوکننده بری اولارق کلدی. اوشبو سببدن طبیعی مجتهدلرده آزالدی. او ائناده «مجتهد منقرض اولدی» فکری هم نارالوب، بوکا کوب یاردم ایتدی. هر نه ایسه بو کونلرده دورت عدد مشهور مذهب وارد. بونلرک آراسندن برینی ترجیح ایدرک مذهبنه کرمگی، اعلم و افضل هم اورع دبه ظن ایندیکی ذاتی قبول اینمه یی عصر خلقی لازم درجه سنده بیلورلر. فقط بو شیلرک ترجیح سببارندن اولمه سی، شریعت جهتنجه بیان ایدلماز ایسه، انابت ایدرک درجه ده اولماز. بوندن باشقه عالملر آراسنه برینی برندن اعلم، افضل، اورع دبه ظن ایدر ایچون حقلرنده ازلمش ترجمه حاللرنی غایت اهتمام ایله اوقومق، بغشی و بهمان سوزلرک جمله سینه قولاق سالوب محاکمه ایده بیلیمه توفیق ایدر. بو درجه لره ایرشمش کس ایچون کندیمی اجتهاد ایده بیلماکده آنچه آهر اش اولماز.

بن ایسه کندیم آنا و آنام اوگروه تدبکلرینه کوره کندیمی ابوحنیفه مذهبنه دبه یور مکلمیم (*). بو کونلرده هر نه قدر تورلی مذهب صاحبلر-ینک ترجمه حاللری و مذهب لرینه مخصوص اولان بر چوق کتابلر اوقودم ایسه ده بضاعتیم آزلغندیمی نه دنلر، آرالرفده محاکمه یورتمکله برینی ایکنچیسندن تفضیل ایدرک مرتبه یه ایرشه آلامدم.

(* «عامی ننگ مذنبی یوق» دیولسکان سوز درست اولسه بنم مذنبم اولمازغه تیوشلی.

مقصد

۸

اسلام فقہسى

اسلام فقہسى (حقوق اسلاميه) مہم ہر فن اولوب، خصوصاً قاضى اولانلر ایچون بونگله آشنا اولوق لازمدیر. فرنگستان حقوقى ایسكى زماندن قالان متعدد قانونلر (*)، عرف و عادت، تجربہلردن آلنہرق ناولیف ایدلدیكى حالده اسلام فقہینك (حقوقینك) اسامى قرآن شریف و حدیثلر باخود اجماع و قیاس اولنہ چقدیر. بر چوق تتبع ایله ذہنلرینی اشغال ایدن ذاتلر فکرینه کوره فرنگستان حقوقى نك اصلی ایله اسلام حقوقینك اصللرنك قوت و ضعفك بپوك بر تفاوت اولدیغى کبی ایكى حقوقك کندیلری آراسنده ہم بپوك تفاوت وار ایمش. شویله که: فرنگستان حقوقینك اصلی ضعیف اولدیغى حالده بو کونك کندیسى هر نه قدر بنی آدم سعادتنه کافی درجهده دگل ایسهده نسما مکملدر. اما اسلام حقوقى اصلی الك

(* ناپالیون طرفندن جمع ایترلش حقوقك اصلی اسلام فقہسى ایدیکى

محکم اولدیغی حالده کندپسی اصلنه مناسب اولان بر درجه یه هنوز کلما مشدر .

فرنکستان حقوقی هر وقت و هر اورنده پادشاهلر حمایه-
سنده تشکیل ایدلن عالملر هیئتی طرفندن ترتیب ایدلنور . ولا-
یتلرده اولان الوغ و کچوک مائورلرک ، هالمرک فکرلری جمع
ایدلنور . عرف و عادتاره موافق اولوب اولمه سی تفتیش اولنور
و بوکئا بناء تکرار اصلاح و تهذیب ایدلنمکله ائک صوگره ده دستور
العمل طوتلنور . بونکله قالمای هر کون اوستونده طورلوب ،
برر نقصانی و یا که آرتدراچق و توشره چک شیلری اولوب اولنما-
دیغی همیشه قارالئوب طورلور . العاصل هر ساعت تعبیر و ترمیم
ایدلمکده دوام ایلر . اما اسلام حقوقی ایسه تا ابتداء ترتیبین
یالئکز یالئکز ذاتلر طرفندن نالیف ایدلنرک ترکیبا جریده لری
قبیلندن اکثر کتابلری بر برینک کوپیه سی دیبمه لائق بر درجه ده در .
اوشبو سبب ایچوندرکه : بو کونک اولان واقعه لرک حکملرندن کو
نلرینی حقوق اسلامیه کتابلرندن تابع ائک مشکل بر اش جهل سنه کر-
مشدر . بر آت بوگی اولان فقه کتابلرینک ایچنک بو کونک اولان مسئله
لرک اوچدن ابکیسنه دائر معلومات اولنمادیغی کبر بازارلش ماده لر
ینگده اوچدن ابکیسی بوعصرلرده وجودی صورت طوتیمان احتماللردر .
ملنلرک دنباده اولان درجه لرینک ائک طوغری میزان کندیلر-
ینگ حقوقلری اولوب امن و امان ، نظام و عدالت جملسی بوکئا موقو-
فدر . اوشبو جهتدن حقوق اسلامیه نئک ملت اسلامیه ایچون ائک
عزیز بر خزینه اولنه چغی و مختلف اولان قوملری بر برینه ربط

ايندره چك زنجير ايدىكى معلومدر. شويله ايسه ده بوگا اعتنا اينتك وبونكله گوزل صورتده اشتغال ايلك آنچق دورتنچى قرن هجريله قدر كالمشدر. آندىن صوك كلنلر هر نه قدر بر چوق فقه كتابلرى يازمشلر ايسه ده كندبلر ندىن ايلك يازانلر درجه سندن آرتدر ميه موفق اولماشلر در. حالبوكه حقوقه اولان احتياج هر كون بر گه اون درجه آرتوب طورر اولمشدر.

اسلام فقھسى لازم درجه سينه يتماذكينه ايكى تورلى سبب كوسترلور. برى ايسه دورتنچى قرن هجرى يه قدر اولان فاضيلر، مفتيلر و عموما حا كملر هر بر كر كلى مسئله لرى طوغر بدن طوغر به اصول شريعتدن استخراج ايدر قدر علم صاحبلى و عموما مجتهد اولد. فارندن فقھنى حقوق صورتده ترتيب ايدر گه لزوم كورلماز ايدى. ايمكنچيسى ايسه اسلاملر ك اڭ سومكده اولان عباسى خليفه لرى بو كى مهم شيلر حقتده بدل غيرت ايتماكلر ايدر.

معلومدر كه ، فرنگستان ده هر تورلى علم و فنار و خصوصا حقوق ، حكمدارلر و پادشاهلر حمايه سنده اولان جمعيتلر اجتهادى سايه سنده ترقى ايلمشدر. بونلر ده ايسه عالملر ك نصير و ظهير لرى پادشاهلر اولور، اما عباسى خليفه لر ك سراى ايچنده اشلىرى كوب و خدمتلى ده بيوك اولد بىغدىن نه بوبله جمعيتلر ترتيب ايندر ميه ونه بونلرى حمايت ايلميه وقتلرى يتشمامشدر. شويله كه: دولتلر ك ابتدا سندن انتھاسنه قدر بونلر تشويقى ايله فقه اسلامى ترتيب ايله چك بر جمعيت تاليف ايدلدىكى و بيوك ذانلر ك مشورت و مصلحتلر يله بر كتاب يازلديغى مروى دگلدرد. اوشبو سبب ايچون فقه اسلامى بو كوونگى حالته فالوب ، ادله

شرعیه ایله حتی مناسبت قبول ایلماز درجه سنده طور مقدمه در .
 بعض ماده لرده اولسون قضا هلی ایله مبتلا اولانلر بو سوزی
 تصدیق ایتیمه مجبور اولورلر . ومن لم ینق لم یدر .

قرآن و حدیث شریفله مناسب ، عرف و تجربه لره کامل
 درجه مطابق صورتده حقوق اسلامیه ترتیب ایلمه سی بعض کیمسه
 لر فکرینه کوره آنهق مدنی ملتاردن برینگ دین مبین اسلامی
 قبول ایدوب آنلر طرفندن سعی ایلمه موقوف اولور ایمش .
 بونلر دیپورلرکه : فرنکستانده اڭ کچوک اولان دولت « اسویچره »
 اسلامه کرر ایسه ، حکومت طرفنده بوزلر ایله حقوق علماسندن
 (اسلامله کوره مجتهدلر) بر هیئت تشکیل ایدلنلرکه فقه اسلامی
 ترتیب خدمتی تکلیفی اولنور و ایکنچی بر بیره دارالفنون پرافسور -
 لری (اسلامله کوره محقق و علامه لر) جمع ایدلرکه قرآن شریفه
 زمانه مناسب صورتده بر تفسیر یازمبه و معروف حدیث کتابلرینه
 شرحلر وضع ایتیمه بیوررلر . اوشبو وقت و اوشبو خدمتلر
 سابه سنده اڭ مکمل اولان تفسیر و حدیث شرحلری وجوده کله -
 چگی کبی بنون فرنکستانی حیران ایتچک صورتده گوزل بر حقوق
 اسلامیه مبدانه چیقار .

فقه اسلامی بو کونه قدر عبادات ، نکاح و طلاق . معاملات
 و حدود جملسی بر لسکده یازلنوب کلمکده در . بونلر هر نه قدر
 بر فن تحتنه داخل اولورلر ایسه ده بر برینگ بهنلری و حکملری
 خیلی باشقه باشقه اولدیغندن هر برینی آیرم آیرم تالیف ایتیمک
 اقتضا ایلر هم صرف جزئی مسئله نزمکدن ایسه بر قدر اولسون
 قاعده تحتنه جمع ایتیمک فائده لی اولور .

ضرورت شو قدر قوتلی بر شیدرکه : آدم اوغلی بوکا مجبور
 اولرق خیالینه کلوب کهمیان اشلری اجرا ایدر . تاغلرنی اورنلر -
 ندن کوچرمک قدر مشکل ظن ایندیکی شیلره کرشور و بر کون

اولور تمام ایلر. ایشنه اوشبو ضرورتدر که بوزلر ایل کافدرلردن هبارت اولان نه قدر جهل لردن مرکب فقه کتابلری کوز اوکلر نده صانسز و حسابسز اولارقی تزلوب طور دقلری حالده ترکیبا حکومتی کچکنه گنه قطعده «مجله الاحکام العدلیه» اسمنده بر قانون ترتیب ایندر مشدر. شاید بوندن صوڭ بونڭ امثالی دخی ظهور ایدر. حکایت ایندی که اثر شو قدر گوزل ترتیبلی و شو قدر آچیقدر که: هر بر مطالعه ایدن ذات بونی انکار ایلماز. بر وقتلرده بعضی پادشاهلر هندستانده بر جمعیت طرفندن بیوک بر فتاوی کتایی نالیق ایندرمش ایسه ده نه اساس شریعت اولان قرآن وحدیثلره مطابقتی و نه عرف و عادتلره مناسبتی رعایت ایلمای یالڭز فتاوی کتابلردن هر توری سوزلر جمع اولمشدر. خلاصه الفتوی ایل قاضیخان بر برینڭ کوپیهلری اولدیغی حالده فتاوی هالگی بره بر نیچه فتاوی کتابلرینڭ کوپیه سیدر. اما «مجله الاحکام العدلیه» هر قدر کتاب و سنته تطبیق جیتی رعایت ایلمامش بلکه یالڭز مذهب مسلکی رعایت ایدانوب یازلمش ایسه ده ایلك بر قاعده تهید ایدلنه رك جزئیاتنی شوندن چقاره بیلمک یوللری کوشترلوب یازلمشدر. عرف، هادت و درست تجربه لره هم ممکن قدر موافقت رعایت ایلمشدر. اوشبو جهتدن مذکور اثر ایسه دخی گوزللری ظهور ایدنه قدر حکم اوستونده اولانلر ایچون زیاده فائدهلی اولدیغی کبی حتی فقه ایل الفت پیدا ایتمک آرزوسبله تحصیل ایدن شاگردلره درس ایدرک اوقودرغه هم لائقدر. زیرا درس کتابلری ممکن قدر بحثلردن صاف، قیل و قاللردن مجرد اولمغه اساس مسئله آچیق صورنده قاعده روشنه آڭلادوب، نه قدر فرهلری اولورسه مذکور قاعده به اندارج روشنی کوشتر- مش اولان اثرلردن انتخاب ایلمه سی لازمدر. مجلده ایسه بو اصول بر قدر مرعیدر.

مقصد

۹

معامله و حکم

اهل اسلام آراسنده دعوی، خصومت صورتلنجهك و قضایه محتاج اولنجهق مادهلرك بر قسمی اسلام نظررنده دینی معامله عد ابدلنوب، آنچق اوز آرارلرنده اوله بیلور. ایکنچی بر قسمی ایسه دینوی معامله اولمغل بالکز کندیلری آراسنده اوشنداق باشقلر ایله بونلر آراسنده اوله بیلور.

بونلردن برنچسی نکاح و طلاق، ثبوت نسب و وارثلك، تعیین میراث و وصیت کبی معاملهلر اولوب؛ ایکنچیسیده وکالت و کفالت، مضاربت و شرکت، اجارت و مزارعت کبی عمومی شیلردر. بو ایکی قسم معاملهلردن ایکنچی قسمی روسیه دولتی ملکجه محکمه لره و ملککی حاکملر نظرینه تسلیم ایتدیکی حالک برنچی قسمینی ایسه اهل اسلامك کندی محکمه دینیه و حاکم دینیلرینه تابشرمشدر. اسلاملرك دینی و اوشنداق دینی ایله بر حکمده اولان معاملهلرینی کندی حاکملرینه ویرمه سنده روسیه دولتی هیچ شبهه سز اصابت ایتمشدر. تورلی تورلی دینلره حرمت

ایندیکنی، عرف و عادت‌لرینه رعایت ایلدیکنی آچیق صورتده
کوستره بیلمشدر.

اگرده دینی عد ایلدن، عامله لردن نکاح و طلاق همه تعیین
میراث دعوالری ملکجه محکمه‌لر واسطه سیله حل ایلدنور اولسه
ایلی بتون بتونه موجب تشویش حاللر وقوعه کلور ایلی.
مثلاً: ملکجه بر حکومت بر خاتونی ایری اولان حسندن نفریق
ایتدیگی سببندن حسینجه واردبغنده شریعت کوره حسن ایله اولان
نکاحی همیشه فوتنده طورمه‌سی ممکن. بو تقدیرجه مذکوره
خاتون ایکی ایرلی اولمه‌سی لازم کلور. شوبله‌که: شریعت نظرته
حسن خاتونی و نظام نظرته حسین خاتونی اولوب، حسن ایلی
ایرلی و خاتونلی اوله‌رق طورمقلری نظام قاشنده و حسین ایله
طورمقلری شریعت قاشنده زنا حساب ایلدنور. بو اصله ایسه
نیچه و نیچه تورلی شیلر نفرعلنور. لازم کله چک محفورلرینی
ده صاناب بتورمک ممکن اولماز.

بنا علیه روسیه کبی باشقه مدنیتلی خلقلر هم دینی معامله
لرینی بروقتده ملکجه محکمه‌لره و ملکجه حاکمه‌لره و پرمازلر. بو
طوغروده دگل دینلی خلقلره غنه بلکه دینسز خلقلرک کندیلرینه
مخصوص اولان عادت و عرفلرینه قدر مساعده و پرلور.

مقصد

۱۰

کچن بحثلرک نتیجه سی

علم حقوق ، خواه قانون سماوی اوزره مستند و خواه عرف و عادت هم ده درست تجربه لرگه مستند اولسون ، آندن مقصد ایسه انسانلرک معیشتلرینی تنظیم ایتمک و بوئکله برابر جهان و ماللرینی نایمین ، دفع ظلم و رفع خیانت ایله کدر . فقط انسانلرک عادت و مصلحتلری هم عصر اوندکجه کوبه سی آزمی تبدیل ایدلدیکندن شوکا مناسب اولارق علم حقوقک جناب اللهدن و پیغمبری طرفندن تکلیف ایدلن ماده لری حالت اصلیه سنده قالدیضی حالده مصلحت زمانه کوره وضع اولنان قاعده لرینه بر چوق تغییرلر کلمه سی لازم اولور . بنا علیه بر عصر باخود بر اقلیم ایچون ترتیب ایدلن حقوقک « قانون » نامی تعینده اولانلری ایکنجه عصر و ایکنجه اقلیم حالنه بتون بتونه توافق ایتمازه ده ایتماز : اوشبو حکمت ایچون اولسه کرب مغرب

خلقی کندی نظامرینی هر عصر بلکه هر ربع قرن و اون
 پیللرده بر دفعه اولارق تجدید اینیمه و مجبور اولورلر . احتمالکه
 بو شی حیات اجهتنامه لوازمندن اولنور . جناب رسالتینناه
 افندمز حضرتلرندن: « هر یوز ییلک جناب الله بو امتک دینلرینی
 تجدید ایدنه چک کیمسهنی یا که کیمسه لری پتشدزر » مضموننده
 بر حدیث شریف روایت ایدرلر . اگرده بو یله بر
 حدیث درست اولارق منقول ایسه و کندی جنابلرندن هم آچیق
 بر تفسیری مروی دگل ایسه بو مجددلری اوشبو فقه اسلامی
 و حقوق اسلامیهنی تجدید ایدنلره حمل ایلک مناسب کورلور . زیرا
 بوندن باشقه فنلر و علملر دخی کوب ایسه ده بعضیلری مندوب
 و بعضیلری ده اجتماع بشری و مدنیت ایچون اول درجه ده ضرور
 اولمادیغندن بقاء انسان و بسط عدالته سبب اوله چق برشی اوزره
 حمل ایدلمه سی البق اولسه کرک . بو شی ایسه هیچ شبهه سز علم
 حقوقدر . جناب رسول بو سوزنی سو بلا دیکی وقت اسلاملر آراسنده
 معروف بر مبدأ تاریخ اولمادیغندن بونی بر معلوم و محدود اولان
 کوندن حساب ایدرک دیدیکی البته بیلنهور . او یله ایسه فلان
 وقتدن یوز سنه اوتدیکی صو ک دیپورگه صریح دلالت اولمادیغندن
 هر سنه به حمل ایلک ممکن اولور . حاصلی هر وقت مجددلر اولنوب
 طورر دیبک اولور . بو ایسه حاشالله حدیث شریفی جزا فاقطعی
 صورتک تفسیر و معنایینی تعیین ایلک اولمای بلکه عبارتک احتمال
 طوتدیغی بعض و جهلریدر .

اوشبو سببدن اهل اسلام ایچون هر بر مذهب هالهرینک
 الک بیوک و الک معلومانلیلرندن بر هیئت تشکیل ایدرک و هیچ

بر مذهب ابله مقید اولمیه رقی، حقوق عباده دائر احوالات حقیقه، اهل اسلامک حاجت لرینی دفع ایدر و هر کیه مننون ایله صورت اوزره بر فقه کتابی ترتیب ایتمرمک لازم اولسه کرک. سوکره ایسه بویله کتاب ماده لری - قانون اولانلری - ایجابنه کرره هر عصر و هر مملکتده تغییر و تبدیل ایملنوب وارلور. بوتکن ایسه شریعتک نسخ ایلمه سی یا خود دین احکامنه تغییر کلاه سی لازم کلاماز. بو ایسه معلوم بر شیدر.

خاتمه

زوجان آراسنده - از ارده - نکاح و فرقه دائر نه قدر مسئله لر وار ایسه جمله سی محله امام لرینک قاضی اولوب اولماد. قزینه باغلانمشدر. ائک ایلک اولرق اوشبو ماده حل ایملماز ایسه طبیعی باشقوله لری حل ایملنه بیلماز. شو نکه چون محله اما اولونک قاضی ایلمکه قاضی دگلر ایلمکنی آچیق صورته ایمان ایتمه کسزین، خاتون و ابر آراسنده نکاحه دائر دعوالری فصل ایتمک طوغر و سندن کتاب یازمی و سوز سویلامک عیث ابر اشدیره، ماده نایب (نایب) اهل اسلامک نکاح و ملاق دعوالری حقیقه کندی آرالنندن

دینی قاضیلره اولان احتیاجک لازومنی و روسیه دولته بو کی

ماده‌لرده فصل دعوا وظیفه‌سن محله امامارینه تسلیم ایندیکنی سو-
یلمشدک . ایله‌دی اویله ایهسه بزم محله اماماری شریعت نظرند
قاضیلر اوله بیلورلرمی ، یوقمی ؟

بو مسئله فوق‌العاده مهدر . بناء علیه بو طوغروده قطعی
معلومات و بیررگه بزده اقتدار اولماز و مع ذلك مذکور بحث
ذهنزی بر ایکی ساعت اشتغال ایدوبده سوگره هوایه تارالوب
کبدن توتون قیلندن بوغالمش شیلر جمله سندن اولمای بلکه
فج سنه‌لدرکه کوکله‌زده اورن طومشدر . زیرا بزم هر کون
و هر ساعت اشلاب طوردیغیز اشلر هپسی اوشبو نقطه‌یه مربوط
اولمشدر . اوشبو چتندن بو مسئله‌دن فراغت ایدرگه بنک قدرت
یوقدر . خدمتمده اولدیغم وقت بن بونی هیچ اونودمیه‌چغم . کوب
بیاللر مبتلا اولان کس ایله بیلینده بر ایکی دفعه باشنه کلن کیمسه
آراسنده بیوک بر تفاوت اولور . لکن علم بازارنه بضاعت *
آزلغندن شکایت ایده‌چک ساعتلر ، اوشبو ماده‌لر ایله اوغراشان
وقلدر .

بو طوغروده معاصیرمزدن چوقی کیمسه‌لر ایله مذاکره
ایلمشبدک . بوندن حاصل ایندیکنز فائده‌یه کوره عالمارمز اوشبو
اوج توری فکره ذاهب اولمقدار ایش : (۱) حکومت طرفندن
کندیلرینه ویرلمش شرعی امرلرده قاضیلردر . فقه کتابلر مژده
قضا خصوصنه متعلق اولان احکام ایله کندی خدمتارینی اجرا ایتد-
کلری وقت مکلفلردر . (۲) اداره شرعیه اورن بورغیه‌دن فرمان
(اوکاز) ویران ماده‌لرده قاضیلر اولنوب ، باشقه‌لرده دگللردر .
(۳) اصلا قاضی دگللردر .

(*) رساله ، بوندن دورت = بیش بیللر مقدم ، اورن بورغ صوبرانیه‌سنده
خدمت ایندیکنم وقت ترتیب ایدلمشدر .

اوشبو اوچنچي فرقه نڳ كنورمش دلبلاري شايدان استماع اولماديغندن
 بازارغه لزوم كورمادي. ايكنچي فرقه نڳ دعوالري هم سند سزدر.
 زيرا اداره اسلاميه طرفندن وبرايمك اولان اوكانزاده ١٣٤٥ نچي ماده
 دن زياده قوت وپرماديغندن و بو قوت ايسه محل اماملر نڳ بوندى
 مقدم هم اولديغندن، اوكانزك آيرم بر اثرى يوقدر. اداره نڳ
 اوكانزىنى كامل ايلميان امام مسؤل اولنديغندن بونده بر قوت
 وارلغى لازم كلماز. زيرا ١٣٤٥ نچي مادهنى كامل ايتميان امامده
 - هر نه قدر اداره طرفندن امر و اوكان اولماز ايسه ده هميشه
 مسؤل اوله چقدر همه هر ايكي صورته اولان مسؤليت بر
 درجه ده در.

اويله ايسه برنچي فرقه نڳ سوزى طوغرى اولنه چقى كندى
 كندينه معلوم اوور. بناء هلبه محل اماملرى كنديلرينه وپرلن
 شرعى اشلرنى فصل ايتك طوغروسنده شريعت نظر نده قاضيلردر
 و اعلان ايلمش حكماريده قوتنده لردر، مادامكه تبوشلى مهكمه
 طرفندن حكمارى فسخ اولنماز. وارثلك، وارثندن محروملق،
 نكاحك حلال و حرام اولماسى كى شيلر جهله سى اوشبوڳا بناء
 ايدلنور.

بو دهوا ايجون آيرم بر دليل كنورميه احتياج كورلماز.
 بو كونده هندستان، سمرقند و بخاراده اولان اسلام قاضيلرى
 نه وجهله قاضى اولورلر ايسه بزم محل اماملرى هم شو وجهله
 قاضى اوله بيلورلر. بو بابده اگرده دليل صورمق لازم كلورسه
 نقى ايدنلردن صورلور. اماملر نڳ قاضى اولوب اولمادقلىرى

بختی بزم بیلدیکمهزه کوره ممالکتهزده اڭ ابلک مرتبه اوله رق
 شریعت فلسفه سی و احوال اجتماعیه ایله مشغول عالمردن فاضل
 مرجانی طرفندن میدانله قویلمشدر. مشارالیه حضرتلری بو طوغرو-
 ده عریض و عمیق بر تحقیق ایدرک حاصلنی هم یازوب طبع
 ایندرمش ایسه ده بزم قوموز کبی حقیقی علم و معرفته دیز چو-
 کمیان خلقلارک بویله شیلره اهمیت ویرمیه چکاری و بوندن اوستون
 تشکر و ثنا هم ده رحمتلر ایله یاد اینچک برده بر قاچ افترا و بهتان
 ایله لذت آلوب سونیله چکاری معلومدر. اگرده بزله غیر
 محسوب طریق ایله بر حیات کلمز ایسه بویله حال دخی کوب ییلره
 قدر دوام ایده چکی شبهه سزدر. حیات اجتماعیه، تنازع بقاء،
 ایقاپ هم بابنده یازو یازان ذاتلر اڭ ابلک اوله رق بو حاللری
 گوزل آکلاب یازمیه شروع اینسونلر. شکسز بیلسونلر که: خد-
 متلری بر ابرینه اولان حصه لری مرجانی حصه سی کبی بر شسی
 اوله چقدر. جناب الله عباد اللهه فائده کتورمک فصدیله قلم طوتوب
 زحمت چیکوب اوطور انلره آخرتده خیرلی مکافات احسان
 بیورسون!

صوڭ

بوصه ها

بوصه ها

بوصه ها

خطا - صواب

خطا	صواب	بیت	یول
آراسند	آراسنده	۲۰	۴
(**)	(**) در	۲۶	۱۹
منقرض	منقرض	۳۷	۳
شربق	شربقه	۴۴	۱۵
و حربت	حربت	>	۱۷
فنی	فنی	>	۲۰
ویرمدر	مرویدر	۵۶	۱۵
کونلرینی	کوبلرینی	۵۷	۱۵
طرفنده	طرفندن	۵۹	۹
بیلره	بیللره	۶۸	۹
هم	هم	>	۱۱